

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Problematika náhradní rodinné výchovy
a kojenecké ústavy

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Helena Skarupská, Ph.D.

Vypracovala:

Eva Zdráhalová

OLOMOUC 2010

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 9. dubna 2010

Eva Zdráhalová

*Děkuji paní PhDr. Heleně Skarupské, Ph.D. za cenné rady, připomínky,
odborné vedení bakalářské práce, za toleranci a vstřícnost.*

Děkuji rodině za morální podporu po dobu studia.

OBSAH

Úvod	6
1 PROBLEMATIKA NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	8
1.1 Historie náhradní rodinné péče	8
1.1.1 Historie osvojení	8
1.1.2 Právní podmínky osvojení v minulosti	10
1.1.3 Historie pěstounské péče	12
1.2 Organizace náhradní rodinné péče	15
1.3 Typy náhradní rodinné péče	17
1.3.1 Osvojení (Adopce)	18
1.3.1.1 Zrušitelné osvojení	19
1.3.1.2 Nezrušitelné osvojení	19
1.3.1.3 Mezinárodní osvojení	21
1.3.1.4 Děti vhodné pro osvojení	22
1.3.2 Pěstounská péče	23
1.3.2.1 „Klasická“ pěstounská péče	25
1.3.2.2 Pěstounská péče na přechodnou dobu	26
1.3.3 Poručenství	30
2 PRŮVODCE ZPROSTŘEDKOVÁNÍM NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	32
2.1 Období vnitřního rozhodnutí	33
2.2 Podání žádosti	33
2.3 Příprava a posouzení Krajského úřadu	35
2.4 Čekací období	37
2.5 Poradní sbor	37
2.6 Kontakt s dítětem a jeho převzetí do péče	38

3 PRÁVNÍ RÁMEC PROBLEMATIKY	41
3.1 Mezinárodní smlouvy	41
3.2 Ústavní předpisy České republiky	43
3.3 Zákony upravující problematiku práv dětí a ústavní výchovy	44
4 KOJENECKÉ ÚSTAVY	46
4.1 Kojenecký ústav v Olomouci	46
4.1.1 Historie vzniku Kojeneckého ústavu v Olomouci	46
4.1.2 Současná podoba Kojeneckého ústavu v Olomouci	50
5 STATISTIKY	52
ZÁVĚR	59
SEZNAM TIŠTĚNÝCH PRAMENŮ	60
SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	62
SEZNAM OSTATNÍCH ZDROJŮ	63
SEZNAM PŘÍLOH	
ANOTACE	

Úvod

Výběr tématu z mnoha nabízených, které jsem si pro svou bakalářskou práci vybrala a která se Vám nyní dostává do rukou, pro mne nebylo až tak náročné, jelikož problematika náhradní rodinné péče mně vždy velice zajímala, a stejně tak mně zajímal osud dětí, které nemohou z nejrůznějších důvodů vyrůstat tak jako já v prostředí plném lásky, harmonie a porozumění milujících rodičů. Už v průběhu studia na střední škole jsem se snažila umístěným dětem v ústavech, alespoň v rámci možností, podat svou pomocnou ruku. Nelehká situace dětí, které jsou umístěné v ústavech pro mne nebyla nikdy lhostejná a dá se říct, že se pro mne určitým způsobem stala srdcovou záležitostí. Ve své práci věnuji problematice náhradní rodinné výchovy pozornost ze širšího pohledu.

Hlavním cílem mé bakalářské práce je provedení klientů zprostředkováním náhradní rodinné péče ve vztahu ke Kojeneckému ústavu v Olomouci.

Dílní cíle bakalářské práce, které jsem si zvolila, spočívají v komplexním objasnění a zmapování problematiky náhradní rodinné péče. Jedná se zejména o nastínění náhradní rodinné péče z historického hlediska tak, aby si čtenář vytvořil ucelenou představu o této problematice v minulosti, ale také aby si objasnil rozdělení náhradní rodinné péče v současnosti. Dalším cílem práce je zjistit, jakým způsobem dochází k procesu zprostředkování náhradní rodinné péče a vysvětlit jeho jednotlivé kroky, zmapovat právní rámec uvedené problematiky, zjistit na základě jakých důvodů se dítě dostává do péče Kojeneckého ústavu v Olomouci, dále kolik dětí je do tohoto ústavu přijato a kolik propuštěno, kolik dětí se ocitá v náhradní rodinné péči za Olomoucký kraj a kolik je evidováno nově vzniklých pěstounských rodin.

Jako další cíle této práce bych ráda uvedla, kolik žádostí o osvojení a pěstounskou péči bylo ve sledovaných letech 2007 a 2008 podáno do evidence Krajského úřadu Olomouckého kraje, kolik zprostředkování bylo přerušeno a ke kolika úspěšným zprostředkováním došlo.

Svou práci jsem rozdělila na úvodní kapitolu s názvem problematika náhradní rodinné péče, kterou jsem rozdělila na několik podkapitol. V první podkapitole se snažím přiblížit historii náhradní rodinné péče od období starého Říma, období středověku, přes dobu osvícenství, období první republiky až po dobu po II. světové válce. Dále v této podkapitole objasním jak historii osvojení a historii pěstounské péče, tak se také zmíním o právních podmínkách osvojení v minulosti. Následující

podkapitola, je věnována organizaci náhradní rodinné péče, která je doplněna přehledným schématem č.1 (kapitola 1.3). Podkapitola s označením 1.3 je věnována jednotlivým typům náhradní rodinné péče, kde se podrobně věnuji rozdělení osvojení na zrušitelné a nezrušitelné. Také zde zmiňuji mezinárodní osvojení a uvádím, které děti jsou vhodné pro osvojení a jakým způsobem se tato záležitost řeší. Tato podkapitola je také zaměřena na druhý nejčastější typ náhradní rodinné péče a tou je péče pěstounská. V neposlední řadě se v této podkapitole budu věnovat dalšímu typu náhradní péče, kterou je poručenství.

Další velká kapitola, která tvoří neopomenutelný mezník v rámci problematiky náhradní rodinné péče se nazývá průvodce zprostředkováním náhradní rodinné péče. V této kapitole se budu podrobně věnovat jednotlivým oblastem zprostředkování, od období vnitřního rozhodnutí učinit tento zásadní krok v životě, přes podání žádosti a jedno z velmi obtížných období, čímž je myšleno období čekání na dítě až po převzetí dítěte do péče.

Právní rámec problematiky, to je název pro následující kapitolu, ve které jak už samotný název napovídá se věnuji problematice náhradní rodinné péče po stránce právní. Uvádím zde jak mezinárodní smlouvy, které tuto problematiku upravují, tak také ústavní předpisy České republiky až po zákony, které upravují problematiku práv dětí a ústavní výchovy.

Poslední kapitola je věnována kojeneckým ústavům, které tvoří neopomenutelnou část zvoleného tématu této práce. Tuto kapitolu jsem spíše zaměřila na jeden konkrétní kojenecký ústav, a to Kojenecký ústav v Olomouci, kde se moje pozornost zaměřuje na historii ústavu, kterému podle mého názoru předcházela velice zajímavá minulost. V této kapitole také pochopitelně nechybí zmínka o současné podobě Kojeneckého ústavu. Kapitola je také v příloze doplněna Seznamem Kojeneckých ústavů po celé České republice.

Problematika náhradní rodinné péče a s níž spojené dlouhodobé pobyty dětí v ústavech zcela jednoznačně vyžadují zvýšenou pozornost celé naší společnosti.

1 PROBLEMATIKA NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE

Náhradní rodinná péče je institut sociálně-právní ochrany dětí určený dětem, které z různých důvodů nemohou vyrůstat ve vlastní biologické rodině. Jejím účelem je poskytnout těmto dětem přechodnou či dlouhodobou péči co nejvíce se podobající péči rodinné, pokud možno při zachování vazby dítěte s původní rodinou v maximální možné míře. (Motejl, Černá, Panovská, Matyášová, 2007, s. 82).

V České republice, podobně jako v jiných evropských zemích, nemůže žít až 1% dětí ve své vlastní rodině. Pouhá 2 % těchto dětí jsou úplní sirotci, ale 98 % dětí z této skupiny svou vlastní rodinu má, ale ta se o ně z nejrůznějších důvodů nemůže, neumí nebo nechce starat. (Matějček, 1999, s.31).

1.1 Historie náhradní rodinné péče

„Přijetí cizího dítěte za vlastní, upravené dnešním právním řádem, má ve své dávné historii zřejmě jednu zřetelnou tendenci, která je hluboce zabudovaná do bio psychické výbavy, s níž lidský rod vstupuje na vývojovou scénu – totiž schopnost chránit nejen své vlastní dítě, nýbrž jakékoli dítě – schopnost přijmout nejen své vlastní dítě, nýbrž i dítě cizí a pečovat o ně.

Dnešní poznatky z etologie člověka a z biologie chování naznačují, že je tato schopnost dána nejen matkách či ženám obecně, což by se dalo vysvětlit specificky ženskou hormonální činností, nýbrž i mužům. Současně od úsvitu dějin se dozvídáme právě o opačné tendenci, totiž o odkládání a usmrcování dětí cizích i vlastních.“ (Matějček, 1999, s. 15-16).

1.1.1 Historie osvojení

V minulosti byl větší cenou život dospělého člověka, nežli život dítěte. S dítětem se v dobách válek, hladu a přírodních katastrof nakládalo jako s obtížnou přítěží. Nejčastějším důvodem proč byly děti zahubeny, bylo zejména ze studu, ze msty, z obavy o degradaci vlastní identity, ze strachu o mocenské postavení a ze žárlivosti.

„Osvojení nabylo formu zákona nejdříve ve starém Římě, již v době republiky. V zákoně se praví, že: „adoptio naturam imitatur“, čímž je vyjádřeno, že vztah mezi osvojencem a jeho osvojitelem je podobný vztahu mezi vlastním dítětem a jeho rodiči.“ (Matějček, 1999, s.16-17).

Formulování právních podmínek osvojení ve všech pozdějších právních řádech evropských zemí vychází z římského práva.

Vývoj adopce bychom mohli podle P. Vodáka rozdělit do několika fází:

*„Starý Řím představuje **fázi první**. Prioritní je zájem osvojitele. Adopce se praktikuje ve vyšších společenských kruzích, a to především k zajištění kontinuity rodového jména a majetku.“ (Matějček, 1999, s. 17).*

*„Středověk a novověk až do konce 18. století představuje **fázi druhou**. Křesťanství totiž vneslo do postoje k dětem zásadní obrat – pro dítě zcela bezprávné se dovolává milosrdenství. Formálně adoptuje děti jen šlechta, hledá si patřičný společenský status pro levobočky v panovnických rodinách, bohatí bezdětní manželé hledí svému rodu zajistit adopcí kontinuitu jména a majetku nebo hledají náhradu za vlastní zemřelé děti apod.“ (Matějček, 1999, s. 17).*

Autor uvádí, že z Konstantinopole, z roku 335 pocházejí první zmínky o útulku pro opuštěné děti. V roce 787 byl v Miláně zřízen nalezinec, ale již dříve byly v některých kostelech nainstalovány zvláštní nádoby, do kterých matky mohly odkládat své děti. Papež Inocenc III. zřídil v roce 1198 v Římě nalezinec, který byl vybaven tzv. tornem. Byla to další možnost bezpečného uložení dítěte do schránky, která byla zabudovaná do zdi kláštera tak, aby se pouhým otočením dítě dostalo dovnitř.

Vydatnou zásobárnou dětí pro adopci a pěstounskou péči byly ve středověku nalezince. O záchranu dítěte od smrti, zneužívání, ale také zmrzačení se snažili jejich zakladatelé, zejména Vincent de Paul, který byl zakladatelem nalezince v Paříži v roce 1638 (odtud u nás Vincentinum). Později byl prohlášen za svatého. Žalostný byl osud sirotků a opuštěných dětí, měly nejnižší společenský status, byly levnou pracovní silou, stávaly se z nich docela často žebráci a vznikaly také zločinecké bandy.

*„Doba osvícenství a století následující představují **fázi třetí**. Nalezince se stávají obecnou potřebou. Jsou jedním z logických projevů nastupujícího racionalismu ve filozofii, v ekonomice i v sociální politice té doby. Vídeňský nalezinec byl založen v roce 1784 a pražský za pět let potom, a to pod patronací císaře Josefa II.“ (Matějček, 1999, s. 18).*

Ve všech částech říše Císaře Napoleona byly vybudovány nalezince, které byly opatřeny tornem. Po Velké francouzské revoluci a po vzniku Spojených států

amerických, které vyhlásily demokratickou ústavu se začíná hodně mluvit o právech dítěte.

Jedna z hlavních funkcí nalezince byla funkce dnešního záchytného domova. Pokud bylo dítě zdravé, mohlo zůstat v nalezinci s matkou 8 dní, poté bylo předáno pěstounce, která se o něj starala a většinou zastávala i funkci kojné.

„Tehdy bylo dítě zachraňováno osvojením či pěstounskou péčí před ústavem a před záhubou fyzickou. Dnes, kdy je ústavní péče nesrovnatelně lepší, je dítě stejně tak zachraňováno náhradní rodinnou péčí před ústavem a před ohrožením psychickým.“ (Matějček, 1999, s. 19).

Potencionálními osvojiteli mohli tehdy být, buď zámožní bezdětní manželé, nebo pěstouni, kteří si dítě nechali i po šestém roce věku dítěte. Po velkých válkách se dostává do popředí zájmů veřejnosti a státní legislativy otázka náhradní rodinné péče. Tyto války způsobily velký přísuv sirotků – dokazuje to například válka Napoleonská a I. světová válka.

Období první republiky je pokládáno za **fázi čtvrtou**. Francouzský stát napodobil Napoleona a válečné sirotky adoptoval. Ve většině evropských zemí se osvojení upravuje zvláštními zákony.

„Ke slovu přichází pedagogika, psychologie i dětské lékařství, rozvíjí se interdisciplinární věda o dítěti, tzv. pedologie. Výchova dětí se „demokratizuje.“ Kromě zájmu osvojitelů se začíná klást větší důraz i na blaho dítěte. Ochrana dítěte se v nové republice stává i jakýmsi nepsaným celonárodním programem.“ (Matějček, 1999, s. 20-21).

„Pátou fází je doba po II. světové válce kdy u nás byla preferována výchova kolektivní a potlačována výchova rodinná. Když byla zákonem o rodině z roce 1963 rodina znovu uvedena na první místo mezi výchovnými institucemi, otevřela se nová perspektiva adopce a pak i pěstounské péči a dalším formám náhradní péče o dítě.“ (Matějček, 1999, s. 21).

1.1.2 Právní podmínky osvojení v minulosti

Z pramenů autora vyplývá, že podmínka věku byla v dřívějších právních ustanoveních o adopci jedním z podstatných rysů. Podle obecného zákoníku občanského v rakouském právu z roku 1811 musel být osvojitel starý alespoň 50 let a nesměl mít vlastní děti. Snížení této hranice na 40 let nastalo až novelizací tohoto zákoníku, a to v roce 1914. Původně mohl být osvojitelem pouze muž,

později mohla být osvojitelem i žena. Mezi osvojencem a osvojitelem nesměl být věkový rozdíl nižší než 18 let. (Na Slovensku podle uherského práva 16 let). Podle rakouského práva bylo až do roku 1914 vyloučeno, aby své nemanželské dítě osvojil otec. (Matějček, 1999).

Autor dále uvádí, že v roce 1928 dochází v zákoně o osvojení ke sjednocení. Osvojitel nadále nesměl mít vlastní děti, musel být starší 40 let a nesměl mít dříve osvojené děti. Nadále musel být osvojenec o 18 let mladší než osvojitel. Osvojitel nyní směl osvojit i své nemanželské dítě a jeho věk mohl být nižší než 40 let. I osoba zletilá mohla být osvojena. Osvojit dítě společně mohli jen manželé. Pokud osvojoval dítě jeden z manželů, musel mít souhlas i druhého. Vztahy k původní rodině zůstaly dítěti v oblasti dědického práva zachovány. Majetkové poměry mohly být v rámci adopční smlouvy upravovány různými způsoby. K osvojení dítěte bylo zapotřebí svolení obou pokrevních rodičů, pokud ovšem byli naživu. Pokud bez vážného důvodu jeden z rodičů, či oba odpírají osvojení, může dát souhlas k osvojení příslušný soud nebo poručenský úřad. (Matějček, 1999).

Ustanovení o osvojení byla pojata do zákona o právu rodinném č. 265/49 Sb., a to na podkladě Ústavy z 9. května 1949, k čemuž došlo v důsledku převratných politických změn ve státě. Nastala rovnoprávnost mezi dětmi narozenými mimo manželství a dětmi narozenými v manželství. Nastala také rovnoprávnost mezi mužem a ženou v manželství. Tento zákon byl zakotven v zákoně o rodině č. 52/55 Sb. V tomto zákoně je v otázce osvojení zdůrazněno výchovné hledisko.

„V novele zákona č. 15/1958 Sb. s názvem O změně předpisů o osvojení se zavádějí dva druhy osvojení, které dodnes zůstávají zachovány, tj. osvojení za určitých okolností zrušitelné a osvojení nezrušitelné, kterým jsou vytvořeny vztahy právně totožné se vztahy mezi dětmi a vlastními pokrevními rodiči. Vztahy dítěte k původní rodině následkem toho přestávají existovat.“ (Matějček, 1999, s. 22-23).

„Další právní úprava osvojení je provedena zákonem o rodině č. 94 ze 4.12.1963, který vstoupil v platnost 1.4.1964. Zákonem z roku 1963 se už definitivně přeneslo těžiště zájmu z adoptivních rodičů na adoptované dítě.“ (Matějček, 1999, s. 23).

Z pramenů autora dále vyplývá, že při osvojení prostém (zrušitelném) i při osvojení nezrušitelném vzniká mezi osvojeným dítětem a osvojitelem vztah jako mezi pokrevními rodiči a jejich dítětem. Při osvojení nezrušitelném bylo možné dítě

osvojit až po prvním roce dítěte, avšak osvojení prosté bylo možné i dříve. Dítě musí být v před adopční péči u osvojitelů nejméně tři měsíce. Po prvním roce dítěte je možné změnit osvojení prvního stupně v osvojení nezrušitelné. Jako „přiměřený“ je charakterizován věkový rozdíl mezi dítětem a osvojitelem. Osvojit mohou společně nadále manželé, osvojuje-li pouze jeden z nich, je nadále potřeba souhlasu druhého. Dále se stanoví, kdy je potřeba souhlas pokrevních rodičů s osvojením dítěte. Pokud rodiče neprojeví (původně po dobu jednoho roku, později po dobu půl roku) „opravdový zájem“, který by jako rodiče projevit měli, má soud možnost zbavit je rodičovských práv.

1.1.3 Historie pěstounské péče

Autor uvádí, že: „Zatímco historie adopce má své kořeny v neblahé praxi odkládání přespočetných, nežádoucích dětí a pak v instituci nalezců. Za předchůdce placené pěstounské péče můžeme považovat spíše instituci kojných. Kdykoliv se v některé evropské zemi společnost ekonomicky povznese natolik, že se vytvoří tzv. vyšší třída, ideál ženské krásy se nesnáší s těhotenstvím, porodem a kojením dítěte. S institucí placených kojných a pak i chův, opatrovnic a pěstounek se setkáváme ve starověku v městských státech řeckých, stejně jako v Římě. Tam se kojné shromažďovaly pod sloupem zvaným Kolumna Lactaria a nabízely své služby manželkám patriciů.

Kojné a chůvy běžně patřily mezi služebnictvo panovnických dvorů ve středověké Evropě, mnohde i mezi sloužící ve šlechtických sídlech a domácnostech bohatého městského patriciátu. V některých zemích, např. ve Francii, bylo v době renesance běžnou praxí, že rodina městská svěřovala své dítě na dva roky najaté kojné na venkově. Pak je zase přijímala zpět, pokud ovšem dítě přežilo. Záznamy dokládají, že přežití bylo spíše výjimkou než pravidlem.

Vývoj pak mnoho nepokročil až do doby hromadného zřizování nalezců v době osvícenství na konci 18. století. V druhé polovině minulého století, placené kojné a chůvy existují nadále¹. Dostává se jim však již úředního názvu „pěstounů“. Kromě soukromé iniciativy se tu ovšem angažuje už i stát svými úředními orgány. Dítě, tentokrát z nalezince, stejně jako dříve z rodiny – brzy po narození odchází ke kojné

¹ V 19. století – poznámka autora

na venkov, do poměrů ekonomicky a hygienicky „ubohých“, a pobývá tam, ne už dva roky, nýbrž šest let.“ (Matějček, 1999, s. 25-26).

Pěstounská péče o děti z nalezince

Jasný obraz vývoje pěstounské péče v minulém století, podává spis V. France. Východiskem je konstatování, že velká úmrtnost dětí je příkládána nynějšímu systému zaopatřování nalezenců v Rakousku (1884). Deseti let se dožije sotva 15% nalezenců.

Zemský fond financuje nalezince téměř 400 tisíc zlatými ročně. Z toho se financuje i následná pěstounská péče. Do péče pěstounky přechází dítě do osmého dne po narození. Pěstounka by měla být zdravá, mravně zachovalá (prokazuje vysvědčením) a „poněkud majetná“.

Ve skutečnosti to podle V. France bývá žena chudá, trpící hladem, matka vlastních 4-6 dětí, která za nevelkou odměnu ústavem souhlasí s opatrováním dítěte. (Matějček, 1999).

„Plat pěstounky byl vzhledem k věku dítěte „sestupný“, a nikoliv, jak by bylo logické a jak je tomu dnes, vzestupný. V prvním roce dítěte činil 6 zl., ve druhém 4 zl., od třetího do šestého roku jen 3 zl. měsíčně.“ (Matějček, 1999, s. 27).

Z pramenů autora vyplývá, že do 4 let věku a pouze 2/3 ošetřovného dostávala vlastní matka, která své dítě z nalezince dále opatrovala. Každá pěstounka musela podstoupit lékařskou prohlídku, jestli je zdravá, aby mohla své mléko poskytnout mimo svého vlastního dítěte také dítěti z nalezince. Odměnu si mohla vyzvednout v pokladně nalezince každý měsíc, ale pouze s potvrzením faráře, který potvrdil, že je dítě dosud živé. (Matějček, 1999).

Jako přechodná třídící stanice funguje klášter šedých sester v Karlíně, do kterého jdou děti z ústavů umístěny a odtud jsou pak odesílány do své domovské obce. Zde může být dítě svěřeno rodině, která se o ně přihlásí. Rodina pak dítě vede k práci a řemeslu, ale většinou dítě končí někde v pastoušce, kde pomáhá pastýři. Živí se různě do domech, nebo chodí po žebrotě. Pokrokovým zařízením se stávají okresní sirotčince, které začínají být zřizovány na podkladě zemského chudinského zákona z roku 1868.

Určitý pokrok je možné zaznamenat do první světové války. V roce 1902 zřizuje zemský výbor v Čechách pro děti a mládež sirotčí fond. V jednotlivých okresech vznikají od roku 1904 Okresní komise pro děti a mládež, jejichž úkolem je

starat se o děti opuštěné a osiřelé. Ve Vídni vzniká v roce 1908 říšské Ústředí péče o mládež a téhož roku vzniká v Praze i samostatná Česká zemská komise pro péči o mládež při Zemské školní radě. Tato ústřední komise koordinovala činnost Okresních komisí péče o mládež a sdružovala dobrovolné pracovníky různých oborů. Ve své správě má koncem války 15 ústavů.² (Matějček, 1999).

Období první republiky

Po roce 1918 mohla Československá republika navazovat již na zlepšený stav péče o děti, který byl dosažen v posledních letech bývalého Rakousko-Uherska. Mocí výkonnou byla nyní vybavena Okresní péče o mládež, která se stala z okresních komisí. Této moci připadla péče o mládež osiřelou a opuštěnou. Zemské ústředí péče o mládež vzešlo z České zemské komise.

Pěstounská péče se dle Matějčka dělila na čtyři typy:

1. Pěstounská péče „nalezenecká“ navazovala na pobyt dítěte v nalezinci či v sirotčinci. Dítě bylo svěřováno do pěstounské péče, tentokrát ne už jen ženě-pěstounce, nýbrž nejčastěji oběma manželům, a to do určitého věku dítěte. V pražském nalezinci to bylo do deseti let, později do šestnácti let – pak se dítě do ústavu opět vracelo.

2. Pěstounská péče řízená a kontrolovaná Okresními péčemi o mládež. Tato forma navazovala na stav z doby Rakouska – Uherska. V roce 1921 byl však vydán nový zákon o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských. Na jeho základě již sociální pracovníci Okresních péčí o mládež vyhledávali pokud možno spolehlivé pěstouny – mravně bezúhonné, v dobrém zdravotním a psychickém stavu, s trvalým zaměstnáním, stálým bydlištěm a schopností zajistit dítěti řádnou výchovu. V roce 1932 okresní péče o mládež zajišťovaly pěstounskou péči, ať zdarma, či za plat, více než patnácti tisícům dětí – o deset let později, za protektorátu v roce 1942, však počtu sotva polovičnímu. Více než tři tisíce dětí bylo opatrováno bez nároku na odměnu a čtyři tisíce dětí za plat.

3. Pěstounská péče v tzv. koloniích. Tato myšlenka vznikla na Moravě, ale rychle se rozšířila i do Čech. Rodinné kolonie byly zakládány v určité obci, v několika sousedních obcích, v okrese, kde sociální pracovníci vyhledali 1520 vhodných rodin

² Zemské komise se vztahovaly jak na Čechy, tak na Moravu.

a svěřili jim děti do pěstounské péče. Poněvadž rodiny byly v blízkém sousedství, bylo snazší kontrolovat je i pomáhat jim v případě potřeby s výchovou svěřených dětí. Začátkem dvacátých let spravovaly Okresní péče o mládež 16 rodinných kolonií v roce 1937 již 24.

4. Pěstounské péče na základě soukromé dohody mezi rodiči a pěstouny, bez soudního jednání. Tento způsob péče se pak měnil ve svěřování dětí prarodičům nebo jiným příbuzným. Je to jediný typ pěstounské péče, který přetrval z doby první republiky až do sedmdesátých let. (Matějček, 1999, s. 29-30).

Autor dále uvádí, že: „K podstatným změnám došlo po druhé světové válce a zvláště pak po roce 1948. Zařízení, která měla status nalezinců, byla přejmenována na „ústavy péče o dítě“, zrušeny byly jak okresní komise péče o mládež, tak jejich Zemské ústředí, byl zlikvidován dřívější propracovaný systém péče o ohrožené děti a ukončena činnost všech dobročinných sdružení. Pěstounská péče ve všech formách, kromě příbuzenské, byla zrušena v roce 1950. Znovu obnovena byla až po 23 letech. (Matějček, 1999, s. 30).

1.2 Organizace náhradní rodinné péče

V porovnání s historií se základní tendence v oblasti náhradní péče, mnoho nemění, repertoár možností se však pozoruhodně rozšířil.

Jak tedy vypadá současný stav dle Matějčka:

» **Náhradní výchovná péče** – je forma péče o děti, které nemohou být z nejrůznějších důvodů vychovávány ve vlastní rodině. Nejčastěji jde o péči ústavní, v níž je dítě vychováváno až do své dospělosti.

» **Náhradní rodinná péče** – je forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno „náhradními“ rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. Tou je u nás zejména adopce (osvojení) a pěstounská péče. (Matějček, 1999, s. 31).

Velice důležitým a nelehkým úkolem je role těch, kteří zastupují děti, jež nemohou vyrůstat ve vlastní rodině. Velmi důležitá je proto komunikace a dobrá spolupráce kojeneckých ústavů, dětských domovů, soudů, psychologických poraden, oddělení péče o dítě a dalších institucí, které hájí zájmy opuštěných dětí. Hlavním cílem by mělo být především snažení, aby byl opuštěným dětem zajištěn takový život

v prostředí, který by se nejvíce přibližoval rodině, kterou je rodina adoptivní či pěstounská. (Matějček, 1999).

K problémům současného systému náhradní rodinné péče podle prof. Matějčka patří:

- *roztříštěná, nejednotná koordinace NRP,*
- *zdlouhavost, nepružnost procesu umísťování dětí,*
- *malá komunikace a spolupráce všech institucí v oblasti NRP,*
- *nedostačující umísťování dětí se speciálními potřebami a dětí romských,*
- *nedostačující příprava a odborné vedení žadatelů o NRP a následně i nových rodin,*
- *dlouhodobá podpora náhradních rodin, dlouhodobé výzkumy a dlouhodobá sledování,*
- *perspektivista a pomoc dětem po dosažení zletilosti (chráněná bydlení, studium apod.),*
- *alternativní formy NRP (krátkodobá, profesionální pěstounská péče),*
- *problematika mezinárodní adopce.*

(Matějček, 1999, s. 42).

1.3 Typy náhradní rodinné péče

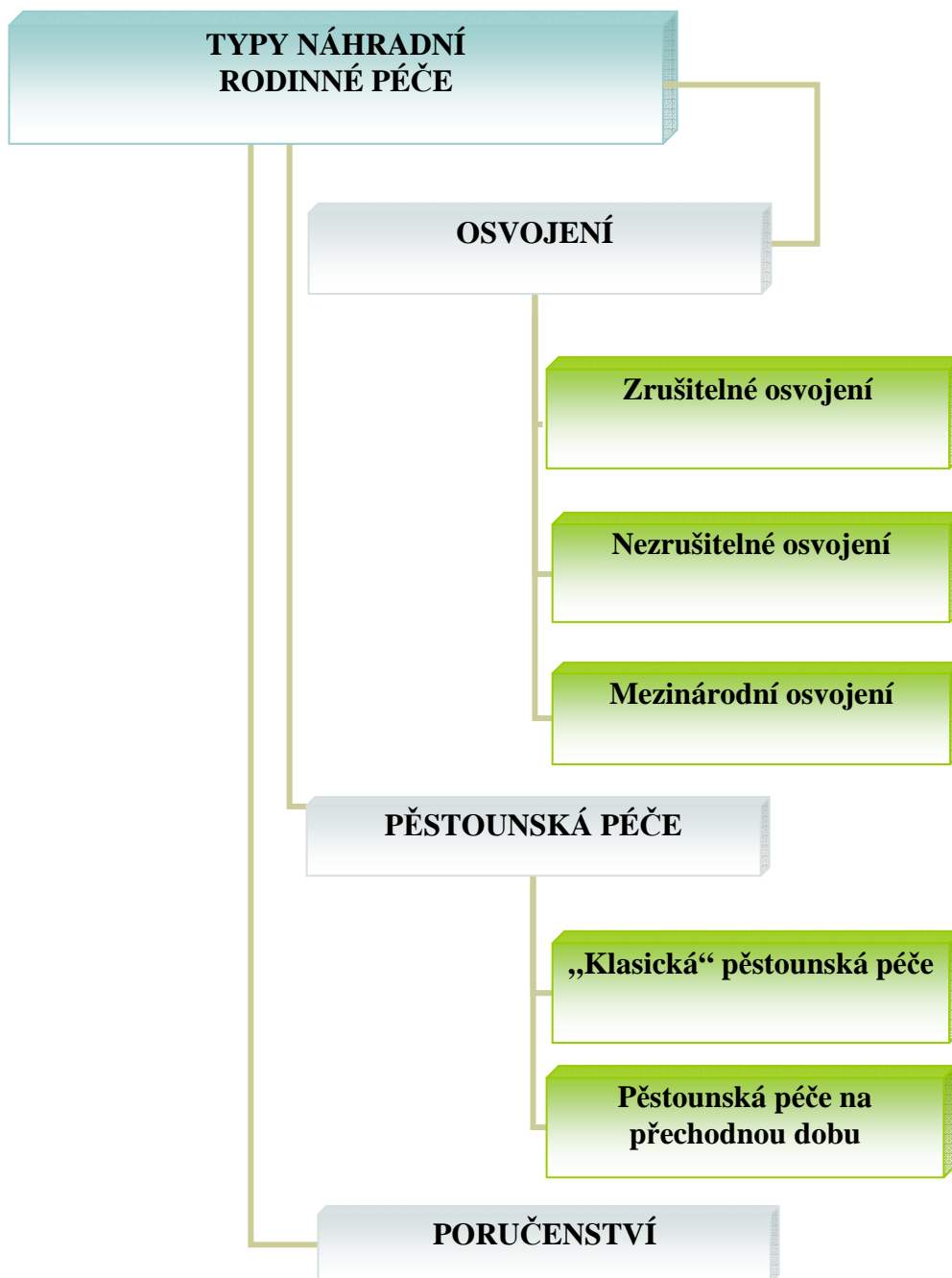

Schéma č.1 - vlastní

1.3.1 Osvojení (Adopce)

Osvojení je považováno za nejdokonalejší formu náhradní rodinné péče, a to především proto, že dítě, které je osvojeno, získává nejen náhradní rodiče, ale i novou rodinu v širokém slova smyslu.

„Při osvojení přijímají manželé či jednotlivci za vlastní opuštěné dítě a mají k němu stejná práva i povinnosti, jako by byli jeho rodiči. Osvojením vzniká mezi osvojitelem a dítětem vztah jako mezi biologickými rodiči a vlastními dětmi. Vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a původní rodinou osvojením zanikají. Dítě získává příjmení nových rodičů. Vztah mezi dítětem a příbuznými osvojitelů je příbuzenský. Osvojit lze pouze dítě nezletilé. Mezi osvojitelem a osvojencem musí být přiměřený věkový rozdíl. O osvojení rozhoduje soud a před jeho rozhodnutím musí uplynout nejméně tři měsíce, po které zájemce o dítě pečuje na své náklady.“ (Bubleová, 2007, s. 10).

Autorky Novotná, Průšová uvádí, aby osvojení proběhlo v pořádku a osvojené dítě bylo v náhradní rodině šťastné, je důležité, aby byla respektována určitá pravidla. Je to zejména správná aplikace vybraných ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, zákona o rodině, respektování citových vazeb, respektování zvláštností na straně dítěte, které spočívají ve speciálních potřebách při jeho výchově, při péči o jeho zdravý psychický, tělesný a mravní vývoj. Je tedy velmi důležité, aby byl vytvořen „vztah mezi rodiči a dětmi“, který by byl pro dítě stálý, perspektivní a tedy optimální. (Novotná, Průšová, 2004).

Z pramenů autorek dále vyplývá, že nejen v České republice má osvojení svojí historii a dá se říci, že právní úprava se stále rozvíjí. Právní úpravy procesu zprostředkování osvojení a pěstounské péče byly nově zakotveny v právní úpravě zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Polední významné změny přinesla také novela zákona o rodině č. 91/1998 Sb. Orgány sociálně-právní ochrany dětí velmi aktivně vstupují do tohoto procesu, kde je jejich hlavním úkolem vybrat dětem vhodným do osvojení a pěstounské péče na základě odborného posouzení ty nejlepší náhradní rodiče. Orgány sociálně-právní ochrany dětí disponují značným potenciálem poznání o dítěti a o žadatelích, což umožňuje při vzájemné spolupráci se soudy snadněji a kvalifikovaně rozhodnout o budoucnosti dítěte. Rozhodování o osvojení dítěte je velice nelehký a odpovědný úkol také proto, že dítě se pro svůj věk ve většině případů k osvojení nevyjadřuje. (Novotná, Průšová, 2004).

1.3.1.1 „Zrušitelná“ adopce

„Je adopce 1. stupně, používá se také název prosté osvojení, je péče, kdy práva a povinnosti rodičů přecházejí na osvojitele, ale v rodném listu dítěte zůstávají uvedeni původní rodiče dítěte. Vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a původní rodinou osvojením zaniká. Tento typ osvojení je využíván, respektive je podmínkou, v případě přijetí dítěte mladšího jednoho roku, neboť nezrušitelně osvojit lze pouze dítě starší jednoho roku. Osvojení zrušitelné může být změněno v osvojení nezrušitelné, nikoliv však naopak.“ (Matějček, 1999, s. 33).

1.3.1.2 „Nezrušitelná“ adopce

Podle zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů se uvádí následující :

Osvojení nezrušitelné

§74

§74 (1) Osvojení může být provedeno také tak, že je nelze zrušit.

§74 (2) Takto mohou osvojit dítě pouze manželé, nebo jeden z manželů, který žije s některým z rodičů dítěte v manželství, a nebo pozůstalý manžel po rodiči nebo osvojiteli dítěte. Výjimečně může takto osvojit i osamělá osoba, jestliže jsou jinak předpoklady, že toto osvojení bude plnit svoje společenské poslání. V takovém případě soud též rozhodne, aby byl z matriky vypuštěn zápis o druhém rodiči dítěte.

§75

Osvojit lze jen nezletilého staršího jednoho roku.

§76

Osvojenec může být opětovně osvojen jen v případě, že je osvojován manželem osvojitele nebo osvojitel zemřel a nebo dřívější osvojení bylo zrušeno.

§77

Rozhodnutí o tom, že osvojení je nezrušitelné, může soud učinit také dodatečně, dokud osvojenec nedosáhl zletilosti, a to i v případech osvojení provedeného podle dřívějších předpisů. Nebyl-li v řízení o osvojení osvojenec slyšen, není k tomuto rozhodnutí zapotřebí jeho souhlasu.

Matějček uvádí: „Je to adopce 2. stupně, je v praxi využívána častěji a od prosté adopce se odlišuje tím, že osvojitelé jsou zapsáni do rodného listu dítěte namísto rodičů. Toto osvojení nelze zrušit. Osvojit dítě může manželská dvojice, manžel(ka) rodiče dítěte nebo jedinec. Osvojení jedincem je podle zákona možné v případě, že je předpoklad, že toto osvojení bude plnit svoje společenské poslání. O osvojení rozhoduje soud.“ (Matějček, 1999, s. 33).

Pravdou zůstává, že situace dětí se od dob válek, kdy se s nimi zacházelo jako s určitou přítěží a byly různými způsoby usmrcovány, shazovány ze skal a podobně, značně změnila, i když i v dnešní době se setkáváme s matkami, rodiči či dospělými, kteří se ke svým dětem chovají jako za dob dávno minulých.

Každé dítě má přirozené právo vyrůstat v klidném a harmonickém prostředí své rodiny, kde má své nezastupitelné místo. Dítě má možnost si ve své rodině rozvíjet svou vlastní osobnost, jednak po stránce duševní, tělesné, ale i sociální a má také jedinečnou možnost převzít základy emočních a praktických zkušeností, které jsou nezbytné pro další jeho komplexní vývoj.

Pokud nastává situace, že rodiče se o své dítě nechtějí, nemohou a neumí postarat a dítě tak nemůže vyrůstat ve své vlastní rodině, pak je potřeba hledat tu nejoptimálnější formu náhradní výchovy.

Domnívám se, že přednost před péčí ústavní má vždy péče rodinná, jak mimo jiné také vyplývá ze zákona o rodině, proto bychom jako prvořadý, měli brát v úvahu zájem dítěte, které bylo z určitých závažných důvodů odebráno z rodiny a umístěno do ústavní péče.

Domnívám se, že za vysokým počtem dětí, které jsou umístěné v ústavní péči může stát celá řada nedokonalostí tohoto systému, od nutné potřeby zdokonalit legislativu této problematiky, s níž je spojená nutná transformace systému náhradní rodinné péče, přes snadnost s jakou jsou děti do ústavní péče umísťované až po zajištění programů prevence a sanace rodin, které jsou ohrožené a netvoří tak nejlepší prostředí pro vývoj dítěte, který mu zajistí pouze dobře fungující rodina.

Celá společnost vnímá tuto neuspokojivou situaci v systému náhradní rodinné péče jako velmi alarmující, důkazem toho je schválení nového systému péče o ohrožené děti, který vláda nazvala Národním akčním plánem transformace a sjednocení systému péče o ohrožené děti v ČR.

1.3.1.3 Mezinárodní adopce

Z pramenů autorek vyplývá, že pokud se pro dítěti nedaří najít náhradní rodinu v zemi původu, možným řešením je osvojení dítěte do ciziny a z ciziny, tzv. *mezinárodní osvojení*. Mezinárodní osvojení je upraveno Úmluvou o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, kterou vypracovala a přijala Haagská konference mezinárodního práva soukromého 29.5.1993.

Tato Úmluva vstoupila v České republice v platnost dne 1.6.2000 a spolu se zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, umožňuje osvojení dětí do ciziny a z ciziny.

Haagská úmluva přesně stanovuje postup při osvojování dítěte do zahraničí, určuje kompetence a povinnosti jednotlivých institucí, definuje právo dítěte na přednostní osvojení v zemi svého původu, zaručuje anonymitu biologickým rodičům a striktně vylučuje jakékoliv zisky z adopcí. Signatářským státům nařizuje, aby na svých územích určily ústřední orgán, který bude za osvojení dětí do zahraničí odpovědný.

V České republice ústředním orgánem, který ve smyslu Úmluvy o ochraně dětí a mezinárodního osvojení odpovědný za celý proces je Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí v Brně. Eviduje žadatele o osvojení dítěte z ciziny, a děti, pro které se v České republice nepodařilo najít vhodné žadatele o osvojení, a to z evidence Ministerstva práce a sociálních věcí. Má také přehled o tom, kteří žadatelé mají zájem osvojit dítě z České republiky.

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně spolupracuje pouze se smluvními státy Úmluvy, a to proto, že ve smluvních státech má pro spolupráci na mezinárodním osvojení partnera a to je ústřední orgán toho určitého smluvního státu.

Autorky dále uvádí, že občané České republiky, kteří žádají o osvojení dítěte z ciziny, musí uplatnit svou žádost u Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí, jako ústředního orgánu ve smyslu úmluvy. Toto platí i pro občany ostatních smluvních států, kteří žádost podávají u ústředních orgánů v zemi, kde mají ve smyslu úmluvy své obvyklé bydliště. Teprve pak nastává vzájemná spolupráce těchto ústředních orgánů, která je popsána v Úmluvě o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodních osvojení.

Mezinárodní osvojení, která jsou realizovaná podle této úmluvy zaručují dítěti i žadatelům právní jistotu v tom smyslu, že při splnění všech podmínek, která jsou upravena v mezinárodní smlouvě, bude osvojení ku prospěchu

dítě a rozhodnutí bude uznáno i v ostatních smluvních státech. (Novotná, Průšová, 2004).

1.3.1.4 Děti vhodné pro osvojení

„Jsou děti, u kterých se předpokládá méně problémový zdravotní a psychosociální vývoj a které lze předat do náhradní rodinné péče pokud možno v raném věku, a to za předpokladu, že byl vyřešen právní vztah s původní rodinou.“ (Koluchová, 2002, s. 18).

Děje se tak několika způsoby:

» **souhlas zákonného zástupce**, kterými jsou zpravidla rodiče dítěte, pokud nebyli zbaveni rodičovské zodpovědnosti nebo způsobilosti k právním úkonům. Pokud dítě nemá zákonného zástupce alespoň v jednom z rodičů, ustanoví soud dítěti opatrovníka, který bude dítě zastupovat v řízení o adopci,

» **tzv. kvalifikovaný nezájem**, vyslovuje jej soud a je tomu tak v případě, když rodiče, kteří byli dosud zákonnými zástupci dítěte, po dobu nejméně šesti měsíců neprojevovali o dítě opravdový zájem nebo když po dobu nejméně dvou měsíců po narození dítěte neprojevili o dítě žádný zájem, ačkoliv jim v takovém projevení zájmu nebránila žádná závažná překážka. V takovém případě není k osvojení dítěte jejich souhlasu třeba,

» **právní „uvolnění“ dítěte**, nastává v případě, jestliže rodiče byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti. Tento postup přichází v úvahu zejména v případě, kdy rodiče zneužívají rodičovských práv (dítě týrají, ohrožují jeho zdravý vývoj apod.) nebo závažným způsobem zanedbávají své povinnosti vůči dítěti.“ (Koluchová, 2002, s. 18 -19).

1.3.2 Pěstounská péče

Podle zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů se uvádí následující :

Pěstounská péče

§ 45a

(1) Soud může svěřit dítě do pěstounské péče fyzické osobě (dále jen "pěstoun"), jestliže zájem dítěte vyžaduje svěření do takové péče a osoba pěstouna poskytuje záruku řádné výchovy dítěte.

(2) Soud může podle odstavce 1 na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu osobám, které jsou podle zvláštního právního předpisu zařazeny do evidence osob vhodných k výkonu pěstounské péče po přechodnou dobu 5a) , a to na

a) dobu, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat,

b) dobu, po jejímž uplynutí lze podle § 68a dát souhlas rodiče s osvojením, nebo

c) dobu do pravomocného rozhodnutí soudu o tom, že tu není třeba souhlasu rodičů k osvojení (§ 68).

(3) Dítě může být svěřeno též do společné pěstounské péče manželů; ustanovení § 45 odst. 2 a 3 platí obdobně.

(4) Pěstounská péče může být zrušena rozhodnutím soudu. Soud může zrušit pěstounskou péči jen z důležitých důvodů; učiní tak vždy, jestliže o to požádá pěstoun.

(5) Bylo-li dítě svěřeno do pěstounské péče podle odstavce 2, je soud povinen nejméně jednou za 3 měsíce přezkoumat, zda trvají důvody pro svěření dítěte do pěstounské péče. Za tím účelem si vyžaduje zejména zprávy příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Soud rozhodne o výchově dítěte vždy, odpadnou-li důvody, pro které bylo dítě svěřeno do pěstounské péče podle odstavce 2.

§ 45b

(1) Před rozhodnutím o svěření dítěte do pěstounské péče je soud povinen vyžádat si vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí o tom, zda ten, kdo se má stát pěstounem, je osobou vhodnou pro výkon této péče.

(2) Je-li dítě v ústavní výchově nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc z rozhodnutí soudu, může být před rozhodnutím soudu o svěření dítěte do pěstounské péče dočasně svěřeno rozhodnutím orgánu sociálně-právní ochrany dětí do péče osoby, která má zájem stát se pěstounem a splňuje stanovené podmínky; obdobně může být do péče budoucích pěstounů svěřeno i dítě, které není v ústavní výchově, se souhlasem rodičů. Nebude-li do tří měsíců od právní moci tohoto rozhodnutí u soudu

zahájeno řízení o svěřeni dítěte do pěstounské péče, rozhodnutí o dočasném svěřeni dítěte pozbude právní účinky.

(3) Odstavec 2 se nepoužije, jde-li o případy uvedené v § 45a odst. 2.

§ 45c

(1) Pěstoun je povinen o dítě osobně pečovat. Bylo-li dítě svěřeno do pěstounské péče jen jednomu z manželů, platí ustanovení § 33 obdobně.

(2) Pěstoun při péči o osobu dítěte vykonává přiměřeně práva a povinnosti rodičů. Nemá vyživovací povinnost k dítěti a právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti má jen v běžných věcech. Má-li pěstoun za to, že rozhodnutí zákonného zástupce dítěte není v souladu se zájmem dítěte, může se domáhat rozhodnutí soudu.

(3) Dítě je povinno pomáhat podle svých schopností v domácnosti pěstouna; pokud má vlastní příjem a žije ve společné domácnosti s pěstounem, je povinno přispívat i na úhradu společných potřeb rodiny.

§ 45d

(1) Nárok na výživné určené rozhodnutím soudu na dítě, jemuž náleží příspěvek na úhradu potřeb podle zvláštního právního předpisu, 7a) přechází na stát. Je-li výživné vyšší než příspěvek uvedený ve větě první, náleží dítěti rozdíl mezi výživným a příspěvkem; tento rozdíl se vyplácí pěstounovi.

(2) Soud uloží rodičům, popřípadě jiným fyzickým osobám povinným poskytovat výživné dítěti, aby toto výživné poukázaly příslušnému orgánu, který vyplácí pěstounovi, popřípadě zletilému dítěti příspěvek na úhradu potřeb dítěte podle zvláštního právního předpisu.

Matějček uvádí, že: „Pěstounská péče je zvláštní forma státem řízené a kontrolované náhradní rodinné výchovy, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali. Pěstouni mají právo rozhodovat o běžných věcech dítěte, k výkonu mimořádných záležitostí žádají souhlas rodičů, případně rozhodnutí za ně vydává soud. O svěřeni do pěstounské péče rozhoduje soud. Pěstounská péče může být také zrušena v době jejího trvání rozhodnutím soudu. V případě svěřeni do této péče není zásadně vyloučen styk původních rodičů s dítětem.

Rozhodování o nejdůležitějších otázkách (např. volba povolání, zahraniční cesta dítěte apod.) zůstává vyhrazeno pokrevním rodičům, pokud nejsou zbaveni rodičovských práv. Pěstoun tedy není zákonným zástupcem dítěte. Je-li dítě svěřeno do pěstounské péče ve věku, kdy je schopno posoudit její obsah, má být zajištěno také jeho vyjádření.“ (Matějček, 1999, s. 34-35).

Předpoklady pro svěřením dítěte do pěstounské péče:

- » *pěstoun musí mít plnou způsobilost k právním úkonům a musí poskytovat záruku řádné výchovy dítěte,*
- » *dítě může být svěřeno do péče jedince, manželům nebo jednomu z manželů, ale pouze se souhlasem druhého,*
- » *pěstounovi či manželské dvojici lze svěřit do pěstounské péče i více dětí.*

Děti vhodné pro pěstounskou péči

Autorka uvádí, že: „Jsou to především děti opuštěné, které vyžadují nejen trvalou individuální péči, ale i dlouhodobou výchovu v náhradní rodině. Jedná se většinou o děti s různými zdravotními či psychomotorickými obtížemi, děti starší, skupiny sourozenců nebo děti jiného etnika (u nás hlavně romské děti). Patří sem i skupina dětí, u kterých brání osvojení překážky právní, především nesouhlas rodičů. V těchto případech probíhá obvykle řízení o svěřením dítěte do pěstounské péče za účasti rodičů. Je ovšem také možné, aby nejprve proběhlo řízení o zbavením rodičů rodičovské zodpovědnosti (jsou-li k tomu všechny předpoklady), takže potom dítě může být svěřeno do pěstounské péče bez jejich účasti.

Pokud je dítě ve věku, kdy je schopno vyjádřit se k pěstounské péči, má být přihlédnuto také k jeho názoru. Přijmout starší dítě nebo postižené dítě či dítě jiné národnosti je úkol velice náročný. Vyžaduje od budoucích pěstounů především trpělivost a odhodlání čelit případným obtížím jak ze strany dítěte, tak i ze strany jeho původní rodiny.“ (Koluchová, 2002, s. 19).

Pěstounská péče zaniká:

- » *dosažením zletilosti dítěte,*
- » *úmrtím dítěte nebo pěstouna,*
- » *rozhodnutím soudu (např. na žádost ze strany dítěte či pěstouna).*

1.3.2.1 „Klasická“ pěstounská péče

„Pěstounství je druhou základní formou náhradní rodinné péče. Druhé místo zaujímá především díky počtu dětí, u kterých je u nás každoročně realizována. Poměr mezi osvojením a pěstounskou péčí je z hlediska počtu svěřených dětí zhruba 2:1. To znamená, že ze všech dětí svěřených do náhradní rodinné péče je přibližně třetina z nich v péči pěstounů. (Gabriel, Novák, 2008, s.46).

Právo pěstouna je zastupovat dítě především v každodenních běžných záležitostech, a to pouze v omezeném rozsahu. Souhlas zákonného zástupce dítěte, zpravidla biologického rodiče, je potřeba vždy při zásadních rozhodnutích dítěte.

V určitých případech, ale vždy se souhlasem zákonných zástupců dítěte, je možné dítěti přidělit příjmení pěstounů. V současné době je to ovšem čím dál složitější.

Ve výjimečných případech mohou dávky pěstounské péče neboli dávky státní sociální podpory, které pěstouni pobírají způsobit větší motivaci k pěstounství. Je-li tato motivace dominující, nedoporučuje se zařazovat žádající pár či jednotlivce do evidence.

Typy pěstounské péče podle Matějčka a Koluchové :

- » *Individuální pěstounská péče probíhá v běžném rodinném prostředí, tj. s pěstounkou a pěstounem, kteří většinou mají své vlastní děti nebo již děti vychovali,*
- » *Skupinová pěstounská péče se děje v „zařízeních pro výkon pěstounské péče“, což jsou velké pěstounské rodiny, někdy i s vlastními dětmi pěstounů a dalšími třeba 4-6 nebo i více dětmi přijatými. (Matějček, Koluchová, 2002, s. 16-17).*

1.3.2.2 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Od 1. července 2006 vstoupila v platnost novela zákona 359/99 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, která zavádí v náhradní rodinné péči novou formu pěstounské péče, a to *pěstounskou péči na přechodnou dobu*.

Pěstounská péče na přechodnou dobu se realizuje tehdy, kdy biologičtí rodiče dítěte nejsou dočasně nebo na určitou dobu schopni se o své dítě postarat a poskytnout mu tak kvalitní rodičovskou péči nebo pokud se zrovna zajišťuje jiné řešení ve formě klasické pěstounské péče či osvojení. O umístění dítěte do tohoto druhu pěstounské péče rozhoduje jako v ostatních typech pěstounství soud.

Děti jsou tak umístěny do přechodných pěstounských rodin. Tyto rodiny se pro takovou péči rozhodly, jsou na ni připraveny a jsou pod dohledem odborného pracovníka. Rodina je také průběžně odborně školená. Mezi rodinou a orgánem péče o dítě vznikne smlouva nebo dohoda o typu a délce péče o dítě. V okamžiku, kdy se situace dítěte vyjasní, náhradní rodina ve spolupráci s orgánem péče o dítě, pomůže při návratu dítěte do biologické rodiny nebo při přechodu do rodiny adoptivní.

Podle autorského kolektivu knihy Rodina a dítě (Motejl, Černá, Panovská, Matyášová, 2007) je uvedeno následující :

Kdo mohou být pěstouni na přechodnou dobu?

Dospělí, zralí lidé s předpoklady a schopnostmi pro péči o dítě, výchovu a rodičovství, kteří mají optimální materiální a sociální zázemí, aby se mohli o děti bezpečně starat ve své domácnosti. Měli by být dobře informováni a vzděláni pro poskytování pěstounské péče na přechodnou dobu. Vědomě se rozhodli poskytovat právě přechodnou pěstounskou péči, tedy pěstounskou péči na kratší dobu. Rozumějí tomu, proč je pro děti potřebná a umějí ji správně poskytovat. Pěstouni by měli především chápat důležitost udržování kontaktu mezi dětmi a jejich biologickou rodinou, podporují pozitivní vztahy a setkávání. Jsou prověřeni jako bezpeční náhradní rodiče a přiměřeně vzdělaní v oblasti péče o děti v obtížné rodinné situaci. Kvalitní pěstounská rodina se může postupně starat o další a další svěřené děti. Nejedná se však o velké pěstounské rodiny. Přechodná pěstounská péče by měla být poskytována individuálně podle potřeb dítěte.

Podle knihy Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči, kde kolektiv autorů Gabriela a Nováka, (2008) uvádí, jaký je smysl pěstounské péče na přechodnou dobu, specifické znaky tohoto typu pěstounské péče a v neposlední řadě jakým skupinám dětí je tento typ určen :

Smyslem pěstounské péče na přechodnou dobu by mělo být především :

- » pomoci dětem a mladým lidem v nouzi, podpořit je při uspokojivém překlenutí období rozhodování o jejich dalším osudu, usnadnit jim zvládnutí situace, když se ocitnou náhle mimo domov,
- » poskytnout rodičům čas na vyřešení osobních problémů či vztahů,
- » diagnostika, terapie a prognóza dalšího vývoje dítěte.

Specifickými znaky pěstounské péče na přechodnou dobu v porovnání s ostatními typy NRP je :

- » umístění dítěte na základě souhlasu biologických rodičů,
- » prvotní účast a spolupráce s biologickou rodinou,
- » zachování možnosti návratu dítěte do biologické rodiny.

Jakým skupinám dětí je tento typ pěstounské péče určen :

- » dětem, které mají vlastní biologickou rodinu či jednoho z rodičů, ale o dítě se nemohou z vážných důvodů po určitou dobu plnohodnotně starat,
- » dětem mladých, nezralých matek, které zatím nejsou schopny plnit zodpovědně svou rodičovskou roli,
- » dětem drogově závislých matek, které potřebují určitý čas na doléčení,
- » dětem žijícím v rodině dlouhodobě nefunkční,
- » dětem, jejichž rodina je dlouhodobě vážně ohrožena pobytem jednoho či obou rodičů ve výkonu trestu,
- » dětem, které náhle onemocní závažnou nemocí a jejichž rodina či jeden z členů – obvykle matka – tuto zátěž dočasně nezvládá,
- » dětem vykazujícím masivní a dlouhodobější poruchy chování,
- » dětem, které jsou vráceny z neúspěšné formy náhradní rodinné péče.

Česká republika bohužel zastává jednu z prvních příček v nejvyšším počtu dětí, které jsou umístěny v ústavní péči.

Česká republika si bohužel drží své prvenství v počtu dětí, které jsou umístěny v ústavní péči a je za to mezinárodně velmi kritizována. Dokonce jsem se při studiu této problematiky dočetla, že se některé státy domnívají, že snad v ústavech držíme děti neprávem.

Domnívám se, že bychom výrazně snížili počet dětí, které vyrůstají v ústavní péči, je potřeba se jednak snažit více podporovat pěstounské rodiny, aby byly schopny co nejvíce zajistit optimální vývoj svých svěřenců a zároveň poskytnout maximální možné podněty pro jejich plnohodnotný rozvoj, který jim nemohly poskytnout jejich vlastní rodiče a který by zcela určitě nedostaly ani v ústavní výchově.

Domnívám se také, že celá problematika může být narušena zkreslenými a nepravdivými informacemi, které se šíří v naší společnosti a mohou tak nepřímo ovlivnit potencionální pěstouny či osvojitele.

Myslím si, že bychom se měli více zaměřit na přípravu budoucích, potencionálních pěstounů či osvojitelů, aby měli možnost docházet do různých center, na různé besedy či semináře a mohli se tak podrobněji seznámit s touto ne zrovna jednoduchou problematikou. Na škodu by také nebylo, kdyby potencionální pěstouni či osvojitelé by se seznámili se situacemi, a s jejich následnými možnostmi řešení, ke

kterým by mohlo v rámci pěstounství či adopce docházet. Často právě dochází k problémům s biologickými rodiči dítěte, které není zrovna jednoduché zvládnout a pěstouni si s tímto problémem nevědí rady.

Také považuji za problémové, nedostatek organizací, které by určitým způsobem monitorovali a nějakým způsobem doprovázely novou rodinu po převzetí dítěte, protože ač se to nezdá, nová rodina je velmi ohrožená.

Komplikovanost péče o ohrožené děti vidím také v tom, že agenda, která spravuje tento rozsáhlý systém zmiňované problematiky, spadá pod pět ministerstev a vzájemná spolupráce těchto resortů je nekoordinovaná a někdy dokonce protichůdná. Pro zajištění péče o ohrožené děti zde neexistuje jediná legislativní norma, která by byla společná a obsahovala by určitý právní rámec pro ohrožené děti.

Další typ pěstounské péče:

» SOS dětské vesničky

Pěstounskou péčí je zde pověřena sama matka-pěstounka. Matka – pěstounka musí před přijetím dítěte či dětí projít standardním psychologickým vyšetřením žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče na příslušném Krajském úřadě. V rozhodnutí se může určit kolik dětí bude matce – pěstounce svěřeno současně. Ovšem tato rozhodnutí však někdy nebývají pracovníky SOS vesniček respektovány. Rozhodnutí o přidělení konkrétní mamince, dále počet naráz přidělených dětí si vesničky rozhodují samy prostřednictvím pro tento účel vytvořených komisí.

Matka – pěstounka mívá většinou ke své pomoci další osobu, které se říká „teta“ a která matce pomáhá při vedení domácnosti a výchově dětí. Matka-pěstounka se s svěřenými dětmi bydlí v samostatném domečku. Skupina 10-12 takových domečků představuje Vesničku. Rodinu v domečku tvoří tedy matka-pěstounka a zpravidla 6 a více dětí různého pohlaví a věku. Často jsou to sourozenci pocházející z jedné vlastní rodiny, která z nějakého důvodu ve svých funkcích selhala.

1.3.3 Poručenství

Z uvedeného zákona o rodině vyplývá, že jestliže rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, ustanoví

soud dítěti poručníka, který bude nezletilého vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo jeho rodičů.

Není-li to v rozporu se zájmy dítěte, ustanoví soud poručníkem především toho, koho doporučili rodiče. Nebyl-li nikdo takto doporučen, ustanoví soud poručníkem někoho z příbuzných a nebo osob blízkých dítěti nebo jeho rodině, popřípadě jinou fyzickou osobu.

Poručníky nezletilého dítěte mohou být ustanoveni i manželé. Nemůže-li být poručníkem ustanovena fyzická osoba, ustanoví soud poručníkem orgán sociálně-právní ochrany dítěte.

Dokud není dítěti ustanoven poručník nebo dokud se ustanovený poručník neujme své funkce, činí neodkladné úkony v zájmu dítěte a v jeho zastoupení orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Poručník odpovídá soudu za řádné plnění této funkce a podléhá jeho pravidelnému dozoru. Zejména je povinen podávat soudu zprávy o osobě poručence a účty ze správy jeho jmění. Soud však může poručníka zprostit povinnosti podávat podrobné vyúčtování, nepřesahují-li výnosy jmění pravděpodobné náklady na výchovu a výživu poručence.

Je-li správa jmění poručence spojena se značnou námahou, může soud poručníkovi na jeho žádost přiznat z tohoto jmění přiměřenou roční odměnu a nebo až při skončení správy jmění.

Poručník je povinen nejdéle do dvou měsíců po skončení svého poručenství předložit soudu závěrečný účet ze správy jmění poručence. Této povinnosti může soud poručníka zprostit.

Jakékoli rozhodnutí poručníka v podstatné věci týkající se dítěte vyžaduje schválení soudem.

Na vztahy poručníka (poručníků) a dítěte se přiměřeně vztahují ustanovení o právech a povinnostech rodičů a dětí. Funkce poručníka nezakládá vyživovací povinnost k dítěti.

Soud zproští poručníka poručenství na jeho návrh. Soud poručníka odvolá, jestliže se stane pro výkon funkce poručníka nezpůsobilý nebo porušuje své povinnosti.

V případě rozvodu manželů, kteří byli ustanoveni do funkce poručníků, soud vždy posoudí, zda je v zájmu dítěte, aby tuto funkci vykonávali nadále oba rozvedení manželé. V opačném případě jednoho z nich poručenství zproští.

(Zákon o rodině č. 94/1963 Sb. § 78, § 79, §80, § 81, §82)

Pokud se zaměříme na realizaci pěstounské péče, pak zde spatřuji několik problémových faktorů.

Zejména se jedná o stále narůstající nedokonalou informovanost veřejnosti, respektive potencionálních pěstounů o možnostech, úskalích a celkové problematice pěstounství. Tím může docházet k tomu, že pěstouni nemají představu o tom, co pěstounství jako takové obnáší a dítě se rozhodnou převzít do výchovy jen proto, že se jejich touha po dítěti nenaplnila a snaží se tedy dítě změnit k obrazu svému, nebo se drží názoru, že je tato cesta podstatně snazší než adopce.

Další problém spatřuji v nedostatečné podpoře pěstounských rodin, které tak stojí v mnohém ohledu za státy ostatních evropských zemí. Pokud se schválený vládní systém reformy náhradní péče v brzké době zrealizuje, tak věřím, že by se mohla situace pěstounských rodin změnit časem k lepšímu a počet dětí v ústavech už by nebyl také tak vysoký.

Stále problémové se jeví umístování rómských dětí a dětí s určitým postižením do náhradních rodin, jelikož je stále málo takových rodin, které by chtěli přijmout dítě i lehce postižené či dokonce dítě rómské. Proto jsou ústavy takovýchto dětí stále bohužel plné.

Pokud se zaměřím na realizaci osvojení, čili adopci dítěte, tak ta se zdá být v určitém směru jednodušší, pokud ovšem jsou splněna určitá zákonem daná pravidla. Osvojení je považováno za nejdokonalejší formu jak dítě přijmout za své a vytvořit mu tak podmínky pro plnohodnotný život.

Problém se může zdát v tom, že pokud se manželský pár rozhodne dítě přijmout, vyplní do dotazníku jakou má představu o dítěti, a ta pokud se jeví být příliš dokonalá, není možné žadatele v nejbližší době či třeba vůbec uspokojit. Najde se jen velmi málo žadatelů, kteří by si podmínky vzhledu, pohlaví, psychického či zdravotního stavu dítěte kladli.

Problém může souviset také s tím, že jsou potencionální žadatelé málo informováni o celkové problematice a také o tom, že se rozhodně nehledá ideální dítě pro ně, nýbrž se hledá nejvhodnější náhradní rodina pro dítě, které je umístěno v ústavní výchově.

2 PRŮVODCE ZPROSTŘEDKOVÁNÍM NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE

Z pramenů autorek vyplývá, že zprostředkování osvojení je velmi citlivá a historicky dlouho známá pomoc manželům, kteří nemohou mít vlastní dítě, a zároveň dětem, které nemohou vychovávat vlastní rodiče. Výchova tzv. „nevlastních dětí“ se postupem doby etablovala v různých podobách do systému, který je právně, eticky a sociálně-pediatricky vyvážen tak, aby byly chráněny oprávněné zájmy dítěte, kterému je hledána náhradní rodina, a zároveň aby byly chráněny oprávněné zájmy náhradních rodičů. Na první pohled je zřejmé, že zachování vyváženosti mezi uspokojením potřeb dítěte a budoucích osvojitelů je velmi složité a udržení této rovnováhy je zárukou úspěšnosti celého osvojovacího procesu, který probíhá po celý život všech zúčastněných. (Novotná, Průšová, 2004).

Dále z doloženého odkazu vyplývá, že zprostředkování osvojení a pěstounské péče je proces, kdy jsou dítěti vyhledáni nejvhodnější náhradní rodiče nebo pěstouni, jelikož se dítě může ocitnout z různých důvodů bez rodinného prostředí. Zprostředkování se provádí jen na žádost fyzické osoby, která má zájem osvojit dítě nebo přijmout dítě do pěstounské péče. Požádat si může občan České republiky, který má na jejím území trvalý pobyt, nebo cizinec, který má na území České republiky povolen trvalý pobyt, nebo cizinec, který je podle zvláštního právního předpisu upravujícího pobyt cizinců na území České republiky, hlášen k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 365 dnů. Žádost o zařazení do této evidence se podává u místně příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností.

V České republice zprostředkování zajišťují krajské úřady a Ministerstvo práce a sociálních věcí, osvojení dětí do ciziny a z ciziny zajišťuje Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně.

Zprostředkování osvojení se neprovádí v případě, že rodiče dali souhlas k osvojení dítěte předem ve vztahu k určitým osvojitelům, nebo podal-li návrh na osvojení manžel rodiče dítěte nebo pozůstalý manžel po rodiči nebo osvojiteli dítěte. Zprostředkování pěstounské péče se neprovádí v případě, že podala návrh na svěřením dítěte do pěstounské péče osoba, která je dítěti příbuzná nebo blízká jemu a jeho rodině. (<http://www.kr-olomoucky.cz>).

2.1 Období vnitřního rozhodnutí

Z pramenů vyplývá, že rozhodnutí o přijetí dítěte do vlastní péče by měla předcházet dlouhodobější a zodpovědná úvaha o vyzrálosti pro rodičovskou roli. Toto období je velice důležité a mělo by být proto důsledně zváženo. Budoucím rodičům je odborníky doporučováno, aby o svém úmyslu hovořili především v širší rodině. Je totiž velice důležité, aby budoucí sourozenci, babičky a dědečkové a jiní příbuzní přijali toto dítě zcela za své. Konečné rozhodnutí je však ponecháno na každém, na jeho srdci, myslí a touze.

Velmi důležité před vyřizováním vlastní žádosti je, aby se žadatelé zamysleli nad tím, jestli jejich důvody k přijetí dítěte vycházejí z vlastního přesvědčení. Zaměstnání žadatelů by mělo být stálé, mělo by umožňovat finanční zajištění rodiny i dítěte. Vytíženost budoucích rodičů by měla být taková, aby byl jeden z nich schopen zůstat s dítětem v domácnosti a mít zpočátku dostatek času na výchovu dítěte. Bytová situace žadatelů by měla všestranně zajistit potřeby dítěte. Trestní rejstřík žadatelů by měl být zcela čistý. Žadatelé by měli být duševně i fyzicky schopni vychovávat dítě. Věk žadatelů by měl být odpovídající přirozenému vztahu dítěte k rodiči. Aby se dítě zdárně vyvíjelo, je důležité, aby mu bylo zajištěno stabilní rodinné zázemí. Manželé by měli v podstatě společně dojít k přesvědčení, že mají dost fyzických a duševních sil k výchově dítěte, že jsou tolerantní a otevření k druhým, že dítě zajistí finančně, že mají stabilní manželství, že jsou ochotni se přizpůsobit, že pro ně nebude dítě překážkou a že si dovedou představit, co obnáší výchova dítěte. (<http://www.firmy.cz/Instituce-a-urady/Samosprava/Krajske-urady>).

2.2 Podání žádosti

Pokud jsou žadatelé pevně rozhodnutí o přijetí dítěte do náhradní rodinné péče, pak přichází na řadu další důležitý krok, obrátit se na příslušný obecní úřad s rozšířenou působností (městský úřad), ve větších městech na magistrát, konkrétně na pracoviště (oddělení) sociálně-právní ochrany dětí odboru sociálních věcí. Přijetím žádosti se zahajuje správní řízení o zařazení žadatele do evidence žadatelů, kteří by mohli být vhodnými adepty k tomu, stát se osvojiteli či pěstouny.

Zde se jim bude věnovat sociální pracovnice, která by měla žadatele do budoucna spolu provázet procesem zprostředkování, tj. až do doby soudního rozhodnutí

o osvojení dítěte, v případě pěstounské péče ještě po celou dobu její realizace. Sociální pracovnice dále se žadateli provede úvodní seznamovací a informační pohovor o jejich motivaci a o představách o dítěti.

K žádosti o zprostředkování náhradní rodinné péče je potřeba dodat :

» **doklad o státním občanství nebo povolení k dlouhodobému či trvalému pobytu** (stačí fotokopie občanského průkazu),

» **fotografie obou žadatelů** – mělo by se jednat o fotografie barevné, portrétní.

Zde by se měla vhodně vybrat fotografie žadatelů; v mnoha případech je shlednutí fotografie první informací, kterou členové poradního sboru při výběru žadatelů vhodných pro konkrétní dítě získávají; efekt prvního dojmu zde i přes veškerou profesionalitu členů poradního sboru zajisté působí,

» **zpráva o zdravotním stavu** – žadatelé, kteří mají určité závažnější zdravotní problémy jsou upozorněni na možnost, že lékař krajského úřadu nemusí, na základě dodaných lékařských zpráv, jejich žádosti doporučit. Pokud tomu tak bude či nikoliv se žadatelé dozvědí až na jednání na krajském úřadě. Může také nastat situace, že se u žadatelů objeví určité psychické problémy, které by mohly vést k nedoporučení psychologa pokračovat v realizaci náhradí rodinné péče. Žadatelé mají možnost se obrátit na nezainteresovaného psychologa, který jim provede odborné doplňující vyšetření nebo požádat o znovu posouzení zdravotního stavu příslušného posudkového lékaře. V případě zamítnutí žádosti mají žadatelé možnost se obrátit na odvolací orgán, který je v tomto případě Ministerstvo práce a sociálních věcí,

» **potvrzení o stálém příjmu od zaměstnavatele**, pokud možno i jeho posudek – posudek není v současné době nutné k žádosti přikládat, ale praxe uvádí, že je doporučující posudek přiložit,

» **zpráva o sociálních poměrech** – tuto zprávu zpracovává sociální pracovnice obce s rozšířenou působností na základě návštěvy v domově žadatelů. Pro psychologa je tato zpráva základním a nejdůležitějším zdrojem informací o žadatelích. Přikládají se zde také doplňující informace o sociálních a bytových podmínkách a také zhodnocení jejich předpokladů pro výkon náhradní rodinné péče a to z pohledu sociální pracovnice,

» **opis rejstříku trestů** – nejedná se o výpis z rejstříku trestů, ale o opis. Podstatným rozdílem mezi výpisem a opisem z rejstříku trestů je v tom, že ve výpisu se po určité době neobjevují zahlazené tresty, zatímco v opisu se uvádějí všechny

tresty, ke kterým byl žadatel během svého života odsouzen, ať jsou již zahlazené či nikoliv. Opisem rejstříku trestů dochází k úplnému zjištění trestní minulosti žadatele a vyloučení tak mravních deliktů, násilí na dětech a násilné trestné činy obecně,

» **písemný souhlas s absolvováním přípravy na přijetí dítěte** – příprava na přijetí dítěte je spíše teoretické, ale i zážitkové školení. V rámci tohoto školení se rozšiřuje povědomí o vlastních skutečných předpokladech pro výkon osvojení nebo pěstounství, dále také právních otázkách náhradní rodinné péče, o medicínské problematice, psychologii rodiny a zvláštěnostech a specifických potřebách dětí, které část svého dětství strávily v ústavní péči. Cílem je, aby žadatelé byli vnitřně připraveni na příchod dítěte,

» **v případě, že žádáte o osvojení – písemné vyjádření**, že souhlasíte s tím, abyste po uplynutí jednoho roku od právní moci rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů byli zařazení též do evidence Úřadu pro zprostředkování osvojení dítěte z ciziny, nebo zda žádáte výlučně o osvojení dítěte z ciziny,

» **písemný souhlas** s tím, že orgán sociálně-právní ochrany zprostředkující osvojení nebo pěstounskou péči je oprávněn zjišťovat další potřebné údaje pro zprostředkování osvojení a také kdykoli zjistit, zda nedošlo ke změně rozhodných skutečností uvedených ve spisové dokumentaci,

» **stanovisko obecního úřadu** – platí zde obdobné skutečnosti jako u posudku od zaměstnavatele, podobná jsou i pravidla psychologického vyhodnocení poskytujících informací (Gabriel, Novák, 2008, Matějček, Koluchová, 2002, Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění předpisů pozdějších).

2.3 Příprava a posouzení krajským úřadem

Autoři uvádí, že úkolem krajského úřadu je posoudit zdravotní stav žadatelů posudkovým lékařem a zajistit absolvování přípravy na přijetí dítěte. Po ukončení přípravy následuje psychologické vyšetření. Účelem tohoto vyšetření je posoudit, jestli jsou žadatelé vhodnými náhradními rodiči a také, jestli mají předpoklady k přijetí dítěte se specifickými potřebami.

Původní postup, který se aplikoval až do poloviny roku 2006, byl poněkud odlišný, a to zejména v tom smyslu, že žadatelé nejdříve absolvovali psychologické vyšetření,

na základě tohoto vyšetření Krajský úřad rozhodl o zařazení či nezařazení budoucích osvojitelů či pěstounů. Poté následovala účast na přípravě na přijetí dítěte.

Nyní žadatelé tuto přípravu absolvují všichni a poté teprve následuje psychologické vyšetření, jak již uvádím výše. Není pochyb, že je tato změna mezi odborníky velmi diskutovatelným tématem, kteří sice nemají zatím potřebné údaje, ale již nyní se zdá, že absolvování přípravy budoucích osvojitelů či pěstounů, která je předstupněm psychologického vyšetření, vede k jakési zřetelnější ucelenější představě nároků a specifik náhradní rodinné péče, než tomu bylo v minulosti. Zase na druhou stranu žadatelům poskytneme jakýsi pohled, zřetelnější představu o tom, jakým směrem se budou vyšetření ubírat a na jaké citlivé a kontroverzní témata se můžeme zaměřit. Tato zkušenost může vést při následném vyšetření k určitým zavádějícím a zkreslujícím skutečnostem.

Samotná příprava, jak už se krátce zmiňuji výše, by se měla skládat z teoretické části a z části praktické. Teoretická část je zpravidla složena z několika odpoledních či celodenních bloků, které se skládají z odborných přednášek. Část zážitková se obvykle realizuje prostřednictvím vícedenních pobytových setkání. Celkový rozsah příprav je v jednotlivých krajích rozdílný. Shoda panuje pouze v případě rozsahu přípravy profesionálních pěstounů, kde je potřeba delšího vzdělávání.

Pokud žadatelé úspěšně projdou odborným posouzením, tak obdrží správné rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli nebo rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů stát se pěstouny, či do obou evidencí. Neúspěšní žadatelé se mohou do 15 dnů odvolat na Ministerstvu práce a sociálních věcí. Ministerstvo pak na základě vlastních přešetření rozhodne o zařazení či nezařazení žadatelů do evidence.

Po zařazení žadatelů do evidence osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny, nastává fáze zprostředkovávání. Jestliže krajský úřad nezprostředkuje osvojení nebo pěstounskou péči do 3 let ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o zařazení žadatele do evidence žadatelů, posílá kopii údajů Ministerstvu práce a sociálních věcí ČR. Pokud ministerstvo do 6 kalendářních měsíců od zařazení žadatele do evidence vedené ministerstvem osvojení nezprostředkuje a pokud si to žadatelé budou přát, bude jejich kopie údajů postoupena Úřadu pro mezinárodně právní ochranu dětí. (Gabriel, Novák, 2008, <http://www.kr-olomoucky.cz>, Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění předpisů pozdějších).

2.4 Čekací období

Po úspěšném zvládnutí všech potřebných kroků a zařazení do evidence žadatelů o osvojení či pěstounskou péči nastává období, které není zrovna obdobím lehkým. Toto období může trvat různě dlouho, ale záleží to především na tom, jaké nároky uvedli žadatelé v žádosti o dítě. Obecně se dá říci, že čím jsou nároky vyšší, tím je období čekání delší. Čekací období se také značně různí v návaznosti na to, o který region se jedná, ve kterém regionu mají žadatelé trvalé bydliště.

Podle autorů Mgr. Gabriela a PhDr. Nováka (2008) – se uvádí, cituji: „*Mezi odborníky v oblasti náhradní rodinné péče se traduje názor, že celkové čekání na dítě by od chvíle podání žádosti na příslušném obecním (městském) úřadě až po jeho převzetí do péče (domů) rozhodně mělo trvat minimálně devět měsíců, tedy po dobu, po kterou trvá běžné, fyziologické těhotenství.*“ (Gabriel, Novák, 2008, s.84-87).

To je minimální přirozená doba, po kterou se připravujeme na rodičovství, doba, ve které jsme již „v očekávání“, ale potřebujeme si během těch měsíců čekání na jeho narození zažít ty rozporuplné pocity nedočkavosti, radosti, naděje, pyšného sebevědomí, ale zároveň i určité nejistoty plynoucích z nadcházející nové role a přemýšlení o svých rodičovských kompetencích.

Žadatelé by toto období měly také využít k prohloubení si svých znalostí v oblasti náhradní rodinné péče, studiu literatury této oblasti, ale také by se měli pokusit najít ve svém okolí rodiny, které již mají doma přijaté dítě a jsou ochotni se podělit o své zkušenosti. (Matějček, Koluchová, 2002).

2.5 Poradní sbor

Z doložené literatury autorů vyplývá, že poradní sbor je vlastně kolektiv odborníků, kteří se v rámci krajských úřadů scházejí za účelem vybrat nejvhodnějšího žadatele pro kvalitní péči o dané dítě, kterým bude nabídnuto k převzetí do náhradní rodinné péče.

Poradní sbory jsou v jednotlivých krajích zřizovány hejtmanem kraje a to podle platného zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

V zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů se v § 38a uvádí, že: „*Hejtman kraje jmenuje a odvolává předsedu poradního sboru, jeho zástupce a ostatní členy poradního sboru. Tajemníkem sboru je zaměstnanec kraje. Poradní sbor tvoří zejména odborníci působící v oblasti*

pediatrie, psychologie, pedagogiky, zástupce školských, zdravotnických nebo sociálních zařízení pro výkon ústavní výchovy, zaměstnance krajského úřadu a obecního úřadu obcí s rozšířenou působností zařazené na úseku sociálně-právní ochrany. Poradní sbor má nejméně 5 členů a schází se neprodleně poté, co krajský úřad zjistí vhodného žadatele pro určité dítě.“

Dále autoři uvádí, že poradní sbor, jak už napovídá název, je pouze orgánem poradním, to znamená, že svému zřizovateli nic nenařizuje, pouze doporučuje, kterým nejvhodnějším žadatelům by mělo být projednávané dítě do náhradní rodinné péče nabídnuto. (Gabriel, Novák, 2008).

Gabriel a Novák (2008) uvádějí základní pravidla v rámci rozhodování poradního sboru :

- » poradní sbor se usnese na rozhodnutí, je-li přítomen předseda nebo jeho zástupce a nejméně další dva členové,
- » sbor se usnese na většině hlasů členů, kteří jsou na jednání přítomni,
- » při rovnosti hlasů rozhoduje předseda,
- » pokud na jednání není předseda přítomen, rozhoduje při rovnosti hlasů jeho zástupce.

Pro ujasnění právní, sociální či lékařské situace je v případě potřeby k jednání poradního sboru možné přizvat další odborníky (právník, psychiatr, speciální pedagog, zástupce občanského sdružení, církevní pracovník apod.). Poté následuje diskuse a výběr konkrétních žadatelů, kterým bude v nejbližších dnech jako nejvhodnějším žadatelům dítě nabídnuto. (Gabriel, Novák, 2008).

2.6 Kontakt s dítětem a jeho převzetí do péče

Pokud se poradní sbor usnese na pořadí žadatelů podle jejich vhodnosti stát se osvojiteli či pěstouny, je do několika dnů kontaktována jejich sociální pracovnice, která s nimi procházela celým procesem. Poté jsou žadatelé vyzváni sociální pracovníci, aby se dostavili na příslušný krajský úřad, na kterém budou seznámeni se všemi podstatnými a dostupnými informacemi o konkrétním dítěti. Bude jim také nabídnuto prohlédnout si barevné fotografie dítěte. Budou jim vysvětleny podstatné

skutečnosti o dítěti odborníkem, což pomůže žadatelům pochopit sociální situace dítěte, pomůže jim lépe proniknout a vytvořit si reálnou představu o psychickém stavu dítěte a o dalších možnostech a rizicích vývoje dítěte do budoucna. (Gabriel, Novák, 2008).

Žadatelé nyní mají možnost otevřeně vyjádřit své názory, pocity a důkladně zvážit schopnost plně převzít zodpovědnost za výchovu a péči o nabízené dítě.

Následně je žadatelům, kteří projeví skutečný zájem a odhodlání dítě navštívit, dohodnut termín a sděleno místo návštěvy. Při první návštěvě v zařízení, které momentálně o dítě pečuje, jsou žadatelům poskytnuty další informace, a to přímo od osob, které dítě důvěrně znají. Stanovisko těchto odborníků má důležitou váhu při konečném rozhodování. Pokud rozhodnutí žadatelů osvojit nabízené dítě po tomto kroku a zvážení celé situace přetrvává a odborníci neshledají žádné překážky, které by bránily adopci, jsou se žadateli domluveny další návštěvy dítěte.

Jakou povahu budou návštěvy mít, závisí jak na dítěti, tak i na žadatelích a v neposlední řadě i na doporučení vedení zařízení. Je třeba zmínit odlišnost povahy sblížování se s dítětem v kojeneckém věku a s dítětem starším.

Autorka uvádí, že vznikající nové vazby a vztahy jsou v životě dítěte i náhradních rodičů velmi závažnou životní změnou. Zákon proto stanovuje nezbytnou dobu tří měsíců, tzv. „před adopční“ nebo „předpěstounskou“ péči k adaptaci dítěte a náhradních rodičů na novou situaci. V tomto období se ověřuje, zda je předpoklad pro vytvoření úspěšných a skutečných vazeb mezi dítětem a náhradním rodičem. Po uplynutí tohoto období nastává období, ve kterém dochází k vyřizování soudních záležitostí. (Bubleová a kol., 2007).

Na soudní rozhodnutí se čeká poměrně dlouho, někdy může jít i o roky. Soud se při rozhodnutí svěřením do péče dítěte vyjadřuje na základě spisu sociálního pracovníka z příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dítěte, ve kterém jsou vyjádření příslušného sociálního pracovníka, který rodinu po dobu třech měsíců pravidelně navštěvoval, a také na základě zprávy od příslušného psychologa. Soudním rozhodnutím o svěřením dítěte do osvojení celý tento dlouhý proces zprostředkování končí.

Co se týká svěřením dítěte do pěstounské péče, zde proces zcela určitě nekončí, jelikož pěstounské rodiny jsou orgánem sociálně-právní ochrany dětí navštěvovány nadále, vlastně po celou dobu péče o svěřené dítě. Po celou dobu jsou pěstouni v kontaktu se sociální pracovnící, která doporučuje další vhodné postupy, asistenci

při kontaktu s biologickými rodiči, dále také může zprostředkovat poradenskou pomoc, jednorázovou či dlouhodobější konzultaci s psychologem či dalšími odborníky. (Gabriel, Novák, 2008).

3 PRÁVNÍ RÁMEC PROBLEMATIKY

Pro lepší orientaci v právní problematice, která určitým způsobem souvisí s ústavní výchovou nezletilých v České republice, bych ráda zmínila několik nejdůležitějších právních předpisů.

3.1 Mezinárodní smlouvy

Mezinárodní smlouvy, které uvádím níže, jsou v České republice závazné na základě článku 10, Ústavy České republiky. Pokud stanoví zákon něco jiného než mezinárodní smlouva, vychází se z mezinárodní smlouvy.

Úmluva o právech dítěte - č. 104/1991 Sb.

Autorky uvádí, že Úmluva o právech dítěte je nejdůležitějším dokumentem v oblasti práv dětí, je výsledkem dlouhých jednání mezi zástupci zemí, které se v mnohém odlišují, a to zejména kulturními, náboženskými a etickými přístupy.

Dne 20. listopadu 1989 byla v New Yorku přijata Úmluva o právech dítěte (dále jen „Úmluva“). Jménem České a Slovenské Federativní Republiky byla Úmluva podepsána v New Yorku dne 30. září 1990. S Úmluvou vyslovilo souhlas Federální shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky a prezident České a Slovenské Federativní Republiky ji ratifikoval. Ratifikační listina byla uložena u generálního tajemníka OSN, deponitáře Úmluvy, dne 7. ledna 1991.

Úmluva vstoupila v platnost na základě článku 49 odst. 1 dnem 2. září 1990. Pro Českou a Slovenskou Federativní Republiku vstoupila v platnost v souladu se svým článkem 49 odst. 2 dnem 6. února 1991.

Úmluva o právech dítěte je mezinárodním dokumentem světového významu a je uveřejněna ve Sbírce zákonů jako sdělení FMZV č. 104/1991 Sb. je součástí právního pořádku České republiky a její postavení je velmi významné, neboť tato úmluva je úmluvou o základních lidských právech. Od počátku dvacátého století je uznáváno poskytování zvláštní péče dítěti, respektování a ochrana dětských práv jako součásti lidských práv. Tak tomu bylo v Ženevské deklaraci práv dítěte z roku 1924, ve Všeobecné deklaraci lidských práv z roku 1948, v deklaraci práv dítěte z roku 1959, v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech, v mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, a tak je tomu i v Úmluvě o právech dítěte z roku 1989.

Preambule Úmluvy o právech dítěte připomíná státům, které jsou smluvní stranou úmluvy, že mají pamatovat na to, že rodina jako základní jednotka společnosti a zajišťuje přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti.

Proto Úmluva o právech dítěte zahrnuje ochranu práv občanských, politických, ekonomických, sociálních a kulturních a lze je rozdělit do 4 základních skupin:

- právo na život a přežití (právo na přiměřenou životní úroveň, včetně bydlení, zajištění potravy a zdravotní péče),
- právo na osobní rozvoj (právo na vzdělání, svobodu myšlení a náboženství, právo na přístup k informacím, právo na hru a zábavu),
- právo na ochranu proti všem druhům krutosti, ubližování, vykořisťování, oddělení od rodiny,
- právo na účast (participaci), tj. právo svobodně vyjádřit své názory a mít slovo v záležitostech týkajících se osoby dítěte. (Novotná, Průšová, 2004).

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod – Evropská úmluva č. 209/1992 Sb.

V Římě byla sjednána Evropská úmluva dne 4.11.1950. Jménem České a Slovenské federativní republiky byla podepsána v Madridu dne 21.2.1991, a to ve znění protokolů č. 3, 5, 8. Dne 18.3.1992 vstoupila Úmluva pro ČSFR v platnost. Pro Českou republiku jsou dále závazné Dodatkový protokol sjednaný v Paříži dne 20.března 1952, protokoly č. 2, 4, 6, 7 a 9. Poslední protokol vstoupil v platnost dne 1. října 1994.

Úmluva se týká práv všech osob, tedy dětí a jejich rodičů. Je velmi významná, protože z ní vyplývají práva přímo pro jednotlivce. Nikoli jak to bývá u jiných úmluv, že stát zakotví do svého zákonodárství jen určitá práva. Pokud se některé skupiny, jednotlivci či organizace cítí být poškozeni v důsledku porušení těchto práv, mohou se obrátit na Evropský soud pro lidská práva (ESLP), ale jen pokud byly vyčerpány vnitrostátní opravné prostředky. Rozhodnutí Evropského soudu jsou pro Českou republiku závazná. Pokud Evropský soud přizná stěžovateli finanční odškodnění, je stát povinen zaplatit.

Evropská úmluva o výkonu práv dětí - č. 54/2001 Sb.

Z doložené literatury kolektivu autorů vyplývá, že tato úmluva byla přijata ve Štrasburku dne 25.1.1996, v platnost vstoupila 1.7.2000. Úmluvu podepsalo 24 států, z toho ji zatím 11 ratifikovalo (včetně České republiky). Pro Českou republiku vstoupila v platnost dne 1.7.2001.

Účelem Evropské úmluvy je podporovat práva dětí, a to hlavně tím, že budou dostatečně informované o soudních řízeních, které se jich přímo týkají, buď prostřednictvím jiných osob nebo orgánů. Podle této úmluvy, respektive vnitrostátních předpisů, je možné, pokud má dítě schopnosti porozumět své situaci, jednak možnost se ke svému soudnímu řízení vyjádřit a také možnost znát veškeré informace. Úkolem soudu je při rozhodování zabezpečit, aby bylo dítě informované, dále umožnit vyjádření názoru dítěte a tyto názory vzít v úvahu. Zástupce dítěte má povinnost zjišťovat názor dítěte, zprostředkovávat jej soudu, informovat dítě o všech skutečnostech a objasňovat důsledky soudních rozhodnutí. (Bittner, Havigerová, Janišová, Langhansová, 2007).

3.2 Ústavní předpisy České republiky

Listina základních práv a svobod – č. 2/1993 Sb.

V judikatuře Ústavního soudu ČR nalezneme výklad jednotlivých článků. Listina základních práv a svobod je součástí ústavního pořádku ČR. Práva dětí a rodičů jsou obsažena zejména v článku 32. „*Odst. 1 Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena. Odst. 4 Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů, děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.*“ (Novotná, Průšová, 2004, s. 11).

Autorky vyjadřují, že: „Ochrana dětí a rodiny je upravena v mnoha právních předpisech a mezinárodních dokumentech různé právní síly a různého významu. Není náhoda, že Listina základních práv a svobod zdůrazňuje ochranu rodičovství a rodiny a není náhoda, že garantuje zvláštní ochranu dětí a mladistvých. Je to základní postulát přístupu státu k dětem a rodině a také reakce na významné mezinárodní smlouvy, které považují rodinu za základní

jednotku společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů rodiny a zejména dětí.

O to víc má stát garantovat ochranu dětí ve všech možných situacích, samozřejmě při respektování rodičů jako přirozených nositelů rodičovské zodpovědnosti. Míru ingerence státu do soukromí dítěte a jeho rodiny určuje vždy zákon, který by mimo jiné měl respektovat zásady upravené v čl. 10 a čl. 32 Listiny základních práv a svobod.“ (Novotná, Průšová, 2004, s. 11-12).

3.3 Zákony upravující problematiku práv dětí a ústavní výchovy

Zákon o rodině – č. 94/1963 Sb.

Zákon o rodině upravuje zejména vztahy mezi dětmi a rodiči. Dále pak zahrnuje výchovná opatření, nařízení ústavní výchovy, pěstounskou péči, určení rodičovství, vyživovací povinnost, opatrovnictví a poručenství.

Autorka uvádí, že: „Řada ustanovení v zákoně o rodině má vysloveně morální charakter. Tato skutečnost je navíc zdůrazněna i tím, že jde o imperfektní normy. Zákon sice stanoví konkrétní práva a povinnosti, tyto povinnosti však nejsou vynutitelné a ani není stanovena sankce za jejich porušení. Normy zákona o rodině mají převážně kogentní charakter.“ (Hrušková, M. a kol., 2009, s. 27-28).

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí – č. 359/1999 Sb.

„Úvodní ustanovení zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí definuje sociálně-právní ochranu dětí jako ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu a jako ochranu oprávněných zájmů, včetně ochrany jmění dítěte. Součástí sociálně-právní ochrany je také povinnost orgánů sociálně-právní ochrany dětí předcházet možnému narušení nebo ohrožení vztahů v rodině a snaha a jejich sanaci. Sociálně-právní ochrana je ve smyslu čl. 32 odst. 1 a 4 Listiny základních práv a svobod a Úmluvy o právech dítěte povinnost státu zajistit dětem a mladistvým zvláštní ochranu, a to při respektování práv a povinností rodičů jako přirozených nositelů rodičovské zodpovědnosti.“

Autorky společně vyjadřují, že: „Předním hlediskem sociálně-právní ochrany dětí je zájem a blaho dítěte jako základní princip sociálně-právní ochrany dětí, který musí ovládat jednání všech subjektů působících v této oblasti. Zájem dítěte nelze podřítit zájmům jiných, jako jsou zájmy rodičů, jiných osob odpovědných za výchovu dítěte, státu apod. tento princip koresponduje s Úmluvou o právech dítěte, která mimo jiné

ukládá smluvním státním úmluvy zajistit dítěti takovou ochranu a péči, která je nezbytná pro jeho blaho, a současně zavazuje smluvní strany úmluvy brát ohled na práva a povinnosti rodičů nebo jiných osob za děti odpovědných.

Sociálně-právní ochrana náleží podle právního řádu České republiky všem dětem bez rozdílu, a to dětem mladším 18 let věku. Rozdíl spočívá pouze v rozsahu, v jakém se sociálně-právní ochrana poskytuje.“ (Novotná, Průšová, 2004, s. 67-68).

Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních – č. 109/2002 Sb.

Zákon upravuje práva a povinnosti dětí, které jsou umístěné v ústavní výchově, dále pak práva a povinnosti osob, které jsou odpovědné za výchovu a v neposlední řadě práva a povinnosti ústavních zařízení, tím jsou myšleni ředitelé těchto zařízení. Typy zařízení, kde dochází k výkonu ústavní výchovy: diagnostický ústav, výchovný ústav, dětský domov, dětský domov se školou.

Další zákony, které se této problematice dotýkají:

Správní řád č. 500/2004 Sb., Občanský soudní řád č. 99/1963 Sb., Trestní zákon č. 140/1961 Sb., Zákon o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb., Zákon o veřejném ochránci práv č. 349/1999 Sb., a další. (Bittner, Havigerová, Janišová, Langhansová, 2007).

4 KOJENECKÉ ÚSTAVY

Tato kapitola patří neodmyslitelně ke zvolenému tématu této práce. Kojenecké ústavy tvoří bezpochyby jeden z hlavních pilířů problematiky náhradní péče, do kterých jsou děti umísťovány, pokud jejich rodina, která bývá často neúplná, není schopna nebo neumí vytvořit pro dítě základní podmínky pro jeho přirozený vývoj. Svůj zájem jsem v následujících kapitolách soustředila na Kojenecký ústav v Olomouci. Moji pozornosti neunikla velmi zajímavá minulost vzniku Kojeneckého ústavu, o kterou bych se s Vámi chtěla podělit, ani současná podoba ústavu, která tvoří součást komplexního zařízení pro péči o dítě.

4.1 Kojenecký ústav v Olomouci

Patří mezi sdružená zařízení pro péči o dítě, jejímž zřizovatelem je Olomoucký kraj. Jedná se o příspěvkovou organizaci, která poskytuje jednak zdravotní, sociální, rehabilitační, ošetrovatelskou, výchovnou a psychologickou péči dětem od prvních dnů po narození do předškolního věku.

Cílem tohoto zařízení je vybudování otevřeného zařízení pro péči o děti, čímž by došlo jednak k zapojení dětí do běžného života, zvládnutí každodenních činností za podpory odborné i laické veřejnosti, ale také formování osobnosti každého dítěte.

V tomto zařízení se o děti pečuje formou rodinného typu v jedné obytné jednotce, která umožňuje individuální péči a respektování individuálních fyziologických a psychických potřeb každého dítěte. (Součková, 2006).

4.1.1 Historie vzniku Kojeneckého ústavu v Olomouci

Z doložené literatury vyplývá, že péče o děti byla tehdy závislá na různých chudinských nadacích a dobročinnosti. Jednalo se více méně o péči o děti, o které se vlastní rodiče nemohli z nejrůznějších důvodů postarat. Povinností obcí pečovat o chudé bylo zakotveno až v zákoně č. 105 ř.z. ze 3. 12.1863. Podle tohoto zákona musel mít každý obyvatel mocnářství většinou podle svého místa narození či podle dlouhodobého pobytu tzv. domovské právo, což znamenalo povinnost obce postarat se o postiženou osobu v případě osiřelosti, nouze či invalidity.

O chudé a opuštěné děti se však lidé starali daleko dříve, než před vydáním tohoto zákona. Z části se o tyto děti starala obce, zčásti stát. Péče byla také poskytována

formou různých nadací. Ve Spolek lásky k bližnímu byly Olomoucké chudinské nadace sloučeny císařem Josefem II. v roce 1785. O děti, o které se neměl kdo postarat, skončily v nalezinci, který byl zřízen s filiální nemocnicí a porodnicí v roce 1787 v bývalém minoritském klášteře, dnes budova FF UP na Křížkovského ulici. Porodnice a nalezinec byly v roce 1852 prohlášeny za zemské ústavy. V roce 1855 byla nemocnice, porodnice včetně nalezince prohlášena za všeobecnou a veřejnou. V roce 1862 byla prohlášena za zemskou. Nalezinec v prostorách nemocnice existoval až do roku 1880, kdy byl zrušen.

Literatura dále uvádí, že v roce 1843 vznikl pod záštitou knížete arcibiskupa Maxmiliána Josefa Sommerau-Beckha spolek, který měl zájem založit opatrovnu či útulek pro děti ve věku od dvou do pěti let. Záměrem bylo vytvořit takové rodinné zázemí, které jim nemohli z nejrůznějších důvodů poskytnout jejich rodiče. Tato opatrovna sídlila v domě na Blažejském náměstí, kde později také vznikla první školka. V dalších letech vznikaly další městské školky. Vznikaly i další chudobince a opatrovny. V roce 1904 vznikl Spojený chudinský ústav, v jehož čele stáli tři přední představitelé městské rady a tři představitelé farních úřadů.

Jiná péče o děti byla zajišťována dobročinnými korporacemi a spolky, ke kterým patřil zejména Siroťčí spolek pro soudní okres Olomoucký, založený 19.5.1912, jehož prvním předsedou byl František Okleštěk. Tyto Siroťčí spolky, které byly založené i v jiných obcích se postupem času spojily a vytvořily Českou zemskou komisi pro ochranu dětí a péči o mládež v Brně. Siroťčí spolek zřídil v roce 1913 na Bělidlech útulnu pro sirotky, začátkem roku 1919 byla útulna zrušena a děti přemístěny do nadačního širočince v Křelově.

Je zřejmé, že až do konce první světové války, byla sociální péče o děti velmi rozmanitá, ovšem roztráštěná. Již tehdy se uvažovalo o stavbě sirotčince, které město velmi postrádalo.

Po vzniku republiky došlo k celé řadě změn, jednak v oblasti sociální, ale i zdravotní, které se samozřejmě promítly do péče o děti.

Nadále pokračuje snaha Siroťčího spolku umisťovat osiřelé a opuštěné děti do rodin nebo sirotčinců. Pod patronací Siroťčího spolku vznikají další a další odbory, které mají za cíl pomoci v péči o chudé, opuštěné a osiřelé děti.

Dne 16. června 1921 došlo ke změně názvu Siroťčího spolku v organizaci s názvem Okresní péče o mládež (dále jen „OPM“). V Zemské péči o mládež byly sdruženy jednotlivé Okresní péče o mládež. Pod Olomouckou OPM spadaly sirotčince

v Křelově, na Novosadech, na Svatém Kopečku a ve Vésce. Počátkem roku 1924 byly k OPM připojeny organizace Československého červeného kříže, poradna Naším dětem a Masarykova liga proti tuberkulóze.

V této době byla zdravotní a sociální péče o kojence a větší děti poměrně rozmanitá. Dětem opuštěným, osiřelým, postiženým či ohroženým byla prostřednictvím OPM zajišťován pobyt v rodinách, vhodných ústavech či klášterních sirotčincích. Nejmenší děti byly bezplatně ošetřeny v poradnách, hmotná podpora byla zdarma poskytnuta dětem sociálně slabých matek. Ve městě ale stále chyběl útulek pro batolata ve věku od dvou do čtyř let a také ústav pro děti osiřelé, opuštěné nebo děti, o které se neměl kdo starat. V roce 1925 se začalo plánovat vybudování moderního Ústředního domu zdravotní a sociální péče, ve kterém se nacházely mateřské školy, různé poradny, denní útulek, jesle, opatrovna, atd., od tohoto plánu nakonec sešlo se závěrem vybudovat okresní sirotčinec či útulek pro svobodné matky a kojence při olomoucké porodnici. Tehdy ovšem zůstalo pouze u plánů.

Z doložené literatury dále vyplývá, že v tomto směru se stal zlomovým rokem rok 1931, kdy došlo na Nových Sadech k otevření Dětského domova. O otevření takového zařízení usiloval od založení Sirotčího spolku již zmiňovaný František Okleštěk. Původním plánem bylo ovšem zřízení sirotčince, toto rozhodnutí se ale v průběhu doby změnilo v rozhodnutí zřídit zde dětský domov. Dne 9.3.1930 došlo ke slavnostnímu položení základního kamene Dětského domova za účasti zástupců města a představitelů Okresní péče o mládež.

Budova byla projektována jako rodinná vila s prostornými místnostmi, kde se kladl důraz hlavně na světlo a prostor.

Dětský domov byl slavnostně otevřen 28.10.1931 a byl určen pro děti z celého olomouckého okresu. Po rozšíření kapacit zde mohlo najít domov celkem 50-55 dětí.

Počátkem druhé světové války byl Dětský domov označován jako Okresní dětský domov. Od počátku roku 1942 se začala psát historie kojeneckého ústavu, který se později od dětského domova oddělil. V roce 1943 byl útulek batolat z důvodů jednání odprodeje dětského domova přeložen do Dětského domova v Prostějově a ostatní děti s personálem byli přestěhováni do útulku ve Starých Hodolanech. Budovu získala národně socialistická péče o blaho lidu se sídlem v Berlíně a až do konce války budova sloužila jako domov pro malé osiřelé děti z Německa. Tehdy se

dětskému domovu říkalo válečný domov. V roce 1946 došlo k rozdělení budovy Dětského domova na Nových Sadech na: Okresní dětský domov a Ústav pro matky a kojence.

Autorka uvádí, že počátkem října roku 1946 se Dětský domov v Hodolanech přestěhoval do tzv. Mayovy vily na ulici Dolní Hejčínská. Rodina Mayů patřila k prvním zakladatelům průmyslu na pozdějším předměstí Olomouce. V tomto objektu se pro následující období, než bude postavena budova nová, počítalo pouze s 25 místy pro děti do tří let. Objekt měl sloužit svému účelu pouze dočasně, ale po řadě úprav slouží svému účelu dodnes. Po přestěhování Dětského domova do Mayovy vily zůstal na Nových Sadech pouze Kojenecký ústav. Budova byla avšak v roce 1946 pronajata za účelem zřídit zde Krajský kojenecký ústav. K realizaci došlo až o tři roky později.

V padesátých letech doznal Kojenecký ústav na Nových Sadech několika změn. V roce 1949 byl zřízen Krajský ústav pro matky a kojence. Stalo se tak v souvislosti se zřízením Olomouckého kraje a se zavedením krajského zřízení. V roce 1950 byl poté ústav rozšířen o oddělení pro nedonošené děti.

Od ledna roku 1952 přešel Dětský domov i Kojenecký ústav pod Okresní ústav národního zdraví v Olomouci, a v roce 1966 do státní zdravotnické soustavy jako zařízení pro děti, jejichž vývoj byl narušen nebo ohrožen ze zdravotních nebo sociálních důvodů.

Počátkem roku 1959 s příchodem doc. MUDr. Antonína Moresa nastává pro Kojenecký ústav nová éra. Doc. Mores působil v Kojeneckém ústavu do roku 1973.

Jeho zásadní snahou bylo předat všechny děti, pokud to bude jen trochu možné, do náhradních rodin, důležité je, aby dítě v ústavu zůstalo jen po dobu nezbytně nutnou. V roce 1950, ve kterém došlo k zákonnému zrušení pěstounské péče, se doc. Mores stále snažil o obecné pochopení toho, že ústavní péče o děti není vždy tou jedinou a správnou myšlenkou, že existují i jiné formy péče o kojence a děti, než je péče ústavní. Obrovský podíl na znovu uzákonění pěstounské péče v roce 1973 nese právě doc. Mores a jeho dlouholetá spolupracovnice prof. PhDr. Koluchová.

Po odchodu doc. Moresa v roce 1973 nastoupila jako ředitelka paní MUDr. Tichá. V následujících letech došlo ke spojení Kojeneckého ústavu a Dětského domova a také rozsáhlou rekonstrukcí obou těchto zařízení.

Další významným posunem bylo přestěhování Dětské kliniky olomoucké Fakultní nemocnice do moderní budovy, která byla vybavena špičkovým zařízením.

Kojenecký ústav tak získal vysoké odborné zázemí. V Kojeneckém ústavu došlo ke zrušení oddělení pro nedonošené děti, ve kterém se do této doby nacházelo. Docházelo k rozvíjení léčebné rehabilitační péče a k postupnému zahájení činnosti rehabilitační ambulance.

V druhé polovině osmdesátých let dochází vzhledem k vzrůstajícím nárokům na moderní sociálně zdravotní péči o nejmladší děti, k rozsáhlé rekonstrukci celého areálu Kojeneckého ústavu v Olomouci. Kojenecký ústav měl v roce 1986 kapacitu 55 míst pro děti a 5 lůžek pro matky. Dětský domov měl v témž roce kapacitu 25 lůžek pro děti. V tomtéž roce vzniká Rehabilitační stacionář se speciální mateřskou školou na Mošnerově ulici, který je určen pro mentálně a motoricky handicapované děti a zároveň pro děti s vadami řeči. Do roku 1988 jsou všechna tři zařízení pod vedením doc. Tiché, kterou poté vystřídala MUDr. Sýkorová. (Součková, 2006).

4.1.2 Současná podoba Kojeneckého ústavu v Olomouci

Na základě transformace zdravotnictví dochází k 1.1.1992 k uvolnění Okresního ústavu národního zdraví Olomouc. Pro Sdružená zařízení pro péči o dítě (dále jen „SZPD“) to znamená, že se mohou stát samostatným právním subjektem, jehož zřizovatelem bude Okresní úřad v Olomouci.

Po odstoupení z funkce ředitelky MUDr. Sýkorové dne 30.4.1992, převzala tuto funkci Ing. Součková – Chytilová.

V roce 1992 dochází k rekonstrukci Dětského domova na Dolní Hejčínské. O rok později dochází k založení tří ambulancí a to pediatrická, rehabilitační a psychologická. Tyto poradny jsou, mimo dětí umístěných ve SZPD, také k dispozici široké veřejnosti. Dále v tomto roce došlo ke vzniku Speciální mateřské školy při rehabilitačním stacionáři.

Od 1.1.1994 byl řízením SZPD pověřen MUDr. Hanák. V červenci roku 1997 postihly Moravu ničivé povodně, které bohužel zasáhly i Kojenecký ústav a Dětský domov. Vzhledem k velké solidaritě veřejnosti a obětavé práci zaměstnanců se mohli děti v říjnu roku 1997 vrátit zpět. K 1.3.1998 se do funkce ředitelky SZPD vrátila opět Ing. Součková. V následujících osmi letech proběhla rozsáhlá rekonstrukce v podobě různých stavebních úprav, dostaveb a organizačních změn.

Kojenecký ústav byl koncem roku 2005 transformován na zařízení rodinného typu.

Do komplexu Sdružený zařízení pro péči o dítě jsou začleněny:

- » Kojenecký ústav (kapacita 50 lůžek pro děti, 5 lůžek pro matky),
- » Dětský domov (kapacita 25 lůžek),
- » Dětský stacionář (kapacita 25 míst),
- » Ambulance (praktického lékaře pro děti a dorost, rehabilitační, psychologická).

Kojenecký ústav pečuje o děti od jejich narození do osmnácti měsíců. Jsou zde hospitalizovány hlavně děti ze zdravotních, zdravotně sociálních, ale i sociálních indikací. Ze zdravotních indikací se jedná především o děti s nízkou porodní váhou, psychomotorickým opožděním a děti s vrozenými vývojovými vadami. V případě rehabilitační péče upřednostňujeme pobyt dítěte s matkou. Dále zde mohou být přijímány matky s dětmi, které se ocitly v náhlé tíživé situaci. Dále Kojenecký ústav nabízí pobyt nezletilým těhotným, které nemají rodinné zázemí a v neposlední řadě pobyt těhotných při utajovaných a anonymních porodech.

Dětský domov pečuje o děti od osmnácti měsíců do pěti let. Zde jsou děti umístěné zejména ze sociálních důvodů s nařízenou sociální výchovou. Jedná se většinou o zdravé děti, které mají pouze z vlastní rodiny zanedbanou psychomotoriku, dále se jedná o děti z kojeneckých ústavů, u kterých zatím právně nedošlo k vyřešení jejich situace. Děti z dětského domova navštěvují mateřské školy v blízkém okolí, což má velký pozitivní vliv na jejich případnou ústavní deprivaci, protože jsou začleněny do kolektivu ostatních dětí z rodin.

Dětský stacionář, který přijímá děti motoricky i mentálně handicapované a také děti s vadami řeči. Děti, které jsou zde umístěné jsou děti, které jsou po různých úrazech, děti s vrozenými vývojovými vadami, dále mentálním postižením, kombinovanými vadami. Přes 50 procent dětí je postižených různou formou dětské mozkové obrny. Snahou tohoto zařízení je pokud to je jen trochu možné, připravit dítě v rámci jeho možností na další život, zejména pak nástup do školy, dále zmírnit rozsah handicapu, zlepšit či naučit samoobsluže dítěte. (Součková, 2006, Sdružená zařízení pro péči o dítě v Olomouci - Výroční zpráva za rok 2008).

5 STATISTIKY

V této kapitole bych ráda uvedla několik statistických tabulek a grafů z oblasti náhradní péče, které se zaměřují zejména na Olomoucký kraj a Kojenecký ústav v Olomouci. Věřím, že se díky uvedeným tabulkám a grafům, podaří čtenářům lépe pochopit stále aktuální problematiku náhradní péče.

V tabulce č.1 uvádím přehled přijatých a propuštěných dětí v rámci Kojeneckého ústavu v Olomouci za rok 2008.

Následující tabulka č.2 zachycuje počet propuštěných dětí za rok 2008 z Kojeneckého ústavu a také formy, do kterých jsou děti nejčastěji propuštěny, například do vlastní rodiny, do náhradní rodinné péče pro nezám, do dětského domova a podobně.

Graf č.1 zachycuje pro lepší znázornění a snadnější orientaci nejčastější důvody přijatých dětí do Kojeneckého ústavu v Olomouci.

V grafu č.2 jsem porovnala počet podaných žádostí o osvojení a pěstounskou péči, které byli v evidenci Krajského úřadu Olomouckého kraje za rok 2007 a 2008.

V grafu č.3 jsem uvedla porovnání výsledků přerušení zprostředkování osvojení a pěstounskou péči v evidenci Krajského úřadu Olomouckého kraje za rok 2007 a 2008.

Následující graf č.4 uvádí opět pro srovnání počet uskutečněných zprostředkování osvojení a pěstounské péče za rok 2007 a 2008 v evidenci Krajského úřadu Olomouckého kraje.

V tabulce č.3 jsem znázornila počet dětí, které byly umístěné v náhradní rodinné péči k 31.12.2007 a 31.12.2008.

V poslední tabulce č.4, je zachycen počet pěstounských rodin, a to k 31.12.2007 a 31.12.2008.

Tabulka č.1

V této tabulce je uveden přehled dětí, které byly přijaté a propuštěné v rámci Kojeneckého ústavu v roce 2008. Jak je přehledně vidět, tak celkový počet přijatých dětí se velmi těsně přiblížil celkové kapacitě míst Kojeneckého ústavu. Z této tabulky také vyplývá, že nejčastějšími důvody přijetí dítěte do Kojeneckého ústavu v Olomouci jsou sociální důvody. Stále více rodin není schopno zabezpečit sebe ani své potomstvo, což je důsledek hrozící vysoké nezaměstnanosti, kdy hlavně mladí lidé nemají možnost najít si jakoukoli práci. Pak po vyčerpání všech možností pomoci, hlavně v rodinném kruhu, může dojít k situaci, kdy jsou rodiny donuceny, buďto na čas, do vyrovnání stability rodiny, nebo na delší dobu, či napořád své dítě odložit.

Děti jsou také jak vyplývá z tabulky často přijaté na základě souhlasu rodičů, což také zrovna není povzbudivé zjištění. Ovšem povzbudivým se jeví fakt, že v podstatě téměř totožný počet dětí, které byly přijaté, byly i propuštěné. Následující tabulka č.2 se důvodům propuštěných dětí věnuje více.

	Celkem	Zdravotní důvody	Sociální důvody	Zdravotně-sociální důvody
Počet míst	55			
Počet přijatých dětí	44	3	39	2
Přijetí na zákl. souhlasu rodičů	28			
Přijetí na zákl. předběžného opatření	16			
Přijetí na zákl. ústavní výchovy	0			
Opakované přijetí	2			
Počet propuštěných dětí	50			

Zdroj: Sdružená zařízení pro péči o dítě v Olomouci – Výroční zpráva v roce 2008

Tabulka č.2

Nám uvádí přehled o počtech propuštěných dětí v roce 2008 v rámci Kojeneckého ústavu. Jak bylo možné vidět v tabulce č.1, tak počet propuštěných dětí z Kojeneckého ústavu za rok 2008 bylo přesně padesát.

Velmi pozitivní vnímám fakt, že i když se jevil počet přijatých dětí za základě sociálních důvodů velmi vysoký, tak tato tabulka č.2 mám dokazuje, že z celkového počtu propuštěných dětí (50), bylo celkem 24 dětí propuštěno zpátky do své vlastní rodiny. Čtyři děti byly pro nezám umístěny do náhradní rodinné péče a jedno dítě bylo pro nezám nabídnuto k mezinárodnímu osvojení, osm dětí bylo umístěno se souhlasem rodiny do náhradní rodinné péče, dvě děti byly umístěné do náhradní rodinné péče pro zbavení rodičovských práv, dále sedm dětí bylo umístěno do náhradní rodinné péče jiné formy a pět dětí bylo umístěno do dětského domova.

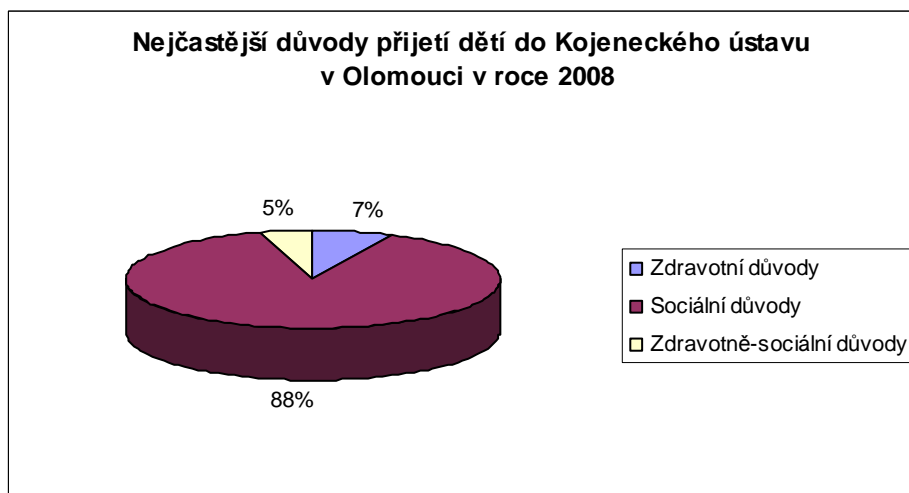
	Celkem	Mezinárodní osvojení
Do péče vlastní rodiny	24	
Do NRP pro nezám	4	1
Do NRP se souhlasem rodičů	8	
Do NRP pro zbavení rodičovských práv	2	
Do NRP jiné formy	7	
Do dětského domova	5	

Zdroj: Sdružená zařízení pro péči o dítě v Olomouci – Výroční zpráva v roce 2008

Graf č. 1

V Grafu č.1 jsem pro lepší pochopení a orientaci, procentuelně vyjádřila nejčastější důvody přijetí dětí do Kojeneckého ústavu v Olomouci v roce 2008. Hodnoty jsou vyjádřeny na dvě desetinná místa.

- a) **zdravotní důvody** – 3 přijaté děti (tj. 6,82%)
- b) **sociální důvody** – 39 přijatých dětí (tj. 88,64%)
- c) **zdravotně-sociální důvody** – 2 přijaté děti (tj. 4,55%)

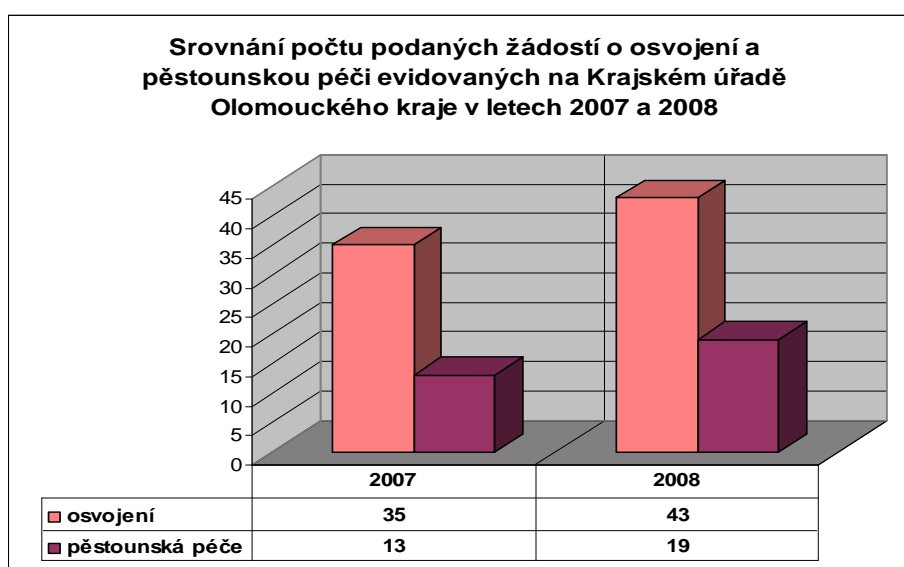

Zdroj: Krajský úřad Olomouckého kraje

Graf č. 2

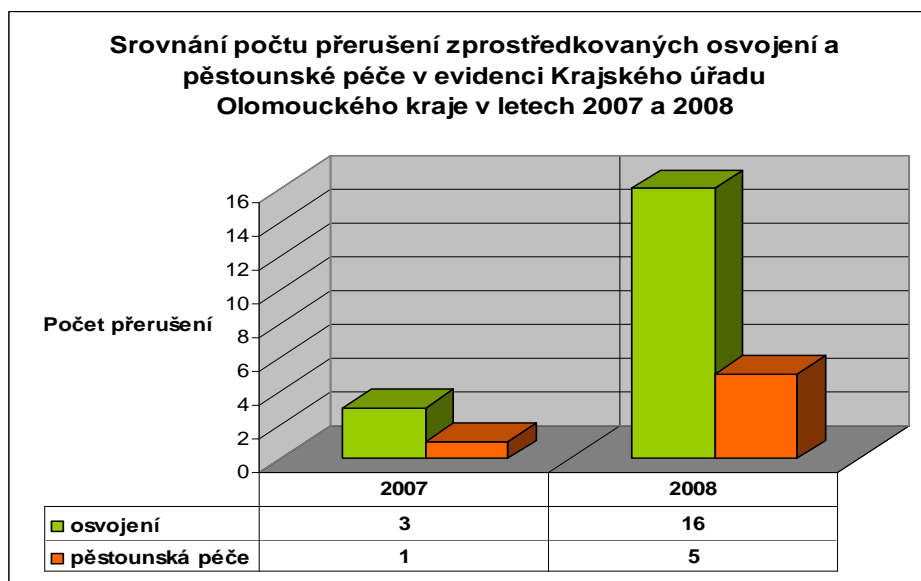
Tento graf nám znázorňuje počet podaných žádostí o osvojení a pěstounskou péči, které jsou evidované na Krajském úřadě Olomouckého kraje za rok 2007 a 2008.

Z tohoto porovnání je zřetelně vidět, že zájem o osvojení a pěstounskou péči rok od roku stoupá.

Zdroj: Krajský úřad Olomouckého kraje

Graf č. 3

Zdroj: Krajský úřad Olomouckého kraje

Graf č.3 uvádí, jaký byl počet přerušení zprostředkovaných osvojení a pěstounské péče v evidenci Krajského úřadu Olomouckého kraje za rok 2007 a 2008. Pokud porovnáme hodnoty z předcházejícího grafu (Graf č.2), který nám uvádí, že za rok 2008 se počet žádostí o osvojení vyšplhal na celkových čtyřicet tři, s grafem č.3 vidíme, že téměř polovina žadatelů si zprostředkování osvojení rozmyslela a ustoupila od této možnosti. Dostupná statistika bohužel neuváděla jaké byly důvody žadatelů o přerušení, což by mohlo být dalším předmětem zkoumání.

Graf č. 4

Uvedený graf nám srovnává počet zprostředkovaných osvojení a pěstounské péče. Jedná se o žádosti, které byly vedené v evidenci Krajského úřadu Olomouckého kraje v letech 2007 a 2008. Z podaných žádostí o osvojení v roce 2008 se přes polovinu podařilo zprostředkovat, zbytek žadatelů, buď od zprostředkování upustilo, nebo se mohli pokusit zažádat o pěstounskou péči.

Zdroj: Krajský úřad Olomouckého kraje

Tabulka č.3

Tato tabulka nám přehledně uvádí, kolik dětí se nacházelo v náhradní rodinné péči k 31.12.2007 a k 31.12.2008 v Olomouckém kraji a kolik dětí z těchto umístěných bylo zdravotně postižených. Je kupodivu vidět, že se tendence umísťování dětí do náhradní rodinné péče poměrně zvýšila, což je jednoznačným důkazem toho, že se zájem veřejnosti o osudy dětí zvýšil a není jim tak úplně lhostejný.

Olomoucký kraj	
Počet dětí v náhradní rodinné péči	
k 31.12.2007	k 31.12.2008
celkem	celkem
460	549
z toho zdravotně postižených	z toho zdravotně postižených
32	57

Zdroj: Statistická ročenka Ministerstva práce a sociálních věcí ČR za rok 2007 a 2008

Tabulka č.4

Zde uvedená tabulka nám uvádí, kolik bylo registrovaných pěstounských rodin k 31.12.2007 a 31.12.2008 v Olomouckém kraji. Jsem velice potěšena zjištěním, že se zájmovost veřejnosti o poskytnutí domova ohroženým dětem v roce 2008, téměř dvojnásobně zvýšil, oproti skutečnosti, která byla v letech 2007.

Olomoucký kraj	
Počet pěstounských rodin	
k 31.12.2007	k 31.12.2008
193	420

Zdroj: Statistická ročenka Ministerstva práce a sociálních věcí ČR za rok 2007 a 2008

Pokud bych měla shrnout zde uvedené statistiky, řekla bych, že většina dětí odchází do náhradní rodinné péče. Tato tendence je doplněna stále zvyšujícím počtem žadatelů, kteří mají zájem si dítě osvojit a vytvořit tak úplné rodinné prostředí, je ovšem snižována počtem žadatelů, kteří v určité fázi zprostředkování, buď nevydrží vyvíjející se tlak či z určitých osobních nebo jiných důvodů zprostředkování ukončí.

Velmi uspokojivým se jeví fakt, že v rámci Olomouckého kraje dochází ke zvyšování počtu nově vzniklých pěstounských rodin.

Sociální důvody jsou jeden z hlavních faktorů, proč jsou děti přijímány do Kojeneckého ústavu v Olomouci. Tvoří téměř devadesát procent všech přijetí.

Téměř polovina všech dětí, které jsou z Kojeneckého ústavu propuštěné odchází zpět do své vlastní rodiny.

6 ZÁVĚR

Osudy dětí v naší společnosti jsou velmi rozdílné, smutné, dojemné, šťastné, ale i nepochopitelné. Některé děti, mají svou mámu či tátu od narození, jiní na svou mámu a tátu teprve čekají a svůj život zatím tráví v ústavních zařízeních jakéhokoliv typu, někteří už svůj domov pod křídly rodičů našly, ovšem někteří teplo domova a náruč milovaných rodičů nepoznají nikdy.

Je velmi smutné, že mezinárodní srovnávací výzkumy prokázaly, že se naše země dlouhodobě drží na předních příčkách v počtu dětí, které jsou dlouhodobě umístěné v ústavech. Je pro vývoj dalších generací důležité, aby se naše společnost snažila důsledně a zodpovědně tuto závažnou skutečnost řešit už nyní.

Snažme se těmto dětem vytvořit lepší budoucnost a zkusme jim dát šanci vyrůst v plnohodnotné rodině.

Zvyšující se snahu dokazují mimo jiné i statistiky pro Olomoucký kraj, kterými jsem se v této práci zabývala a jejichž výsledky jsem uvedla.

Presvědčují nás o skutečnosti, že mezi námi stále žijí lidé, kterým není lhostejný osud dětí, jenž zatím nepoznaly domov.

Mám tím na mysli, počet nově vznikajících pěstounských rodin a počet nových rodin, které vznikly osvojením dítěte. Je také stále potřeba tyto pěstouny a osvojitele maximálně podporovat a určitým způsobem odborně vést, jelikož tyto nově vzniklé rodiny jsou ve své existenci velmi ohrožené.

Cílem této bakalářské práce byla snaha poskytnout dostatek informací a přiblížit problematiku náhradní rodinné péče široké veřejnosti, zejména lidem, kteří jsou žadateli o pěstounskou péči či osvojení, odborné veřejnosti, ale také lidem, kteří jsou v této oblasti laiky. Problematika náhradní rodinné péče je oblastí velmi rozsáhlou a stále je vyvíjející, proto není možné se zmínit o všech jejích aspektech, ale i přesto věřím, že poskytne čtenářům této práce ucelený obraz. Věřím, že se mi v této práci podařilo splnit a objasnit cíle, které jsem si v této práci zvolila.

Předmětem dalšího zkoumání může být například, zpracování příčin dlouhodobých pobytů dětí v ústavech, či důvody neuskutečnění právního uvolnění dětí nebo důvody dlouhotrvajícího procesu zprostředkování či důvody žadatelů přerušit proces zprostředkování o osvojení a pěstounskou péči.

SEZNAM TIŠTĚNÝCH PRAMENŮ

1. *Aktuální otázky náhradní rodinné péče : sborník z VIII. celostátního semináře NRP : Brno, 1.-2. října 2008.* Brno : Triada – poradenské centrum, c2008. ISBN 978-80-254-3541-0.
2. ARCHEROVÁ, C. *Dítě v náhradní rodině : nejčastější problémy při výchově mladších dětí v náhradní rodině.* Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-578-4.
3. BITTNER, P., HAVIGEROVÁ J., JANIŠOVÁ I., LANGHANSOVÁ H. *Liga lidských práv – Děti z ústavů.* Liga lidských práv, 2007. ISBN 978-80-903473-4-2
4. BOŤOVÁ, A. *Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v České republice.* Brno : Triada – poradenské centrum, 2008. ISBN 978-80-254-3353-9.
5. BRODZINSKY, D. M., SCHECHTER, M. D. *The Psychology of Adoption.* New York : Oxford University Press, 1993. ISBN 0-19-508273-7.
6. BUBLEOVÁ V., VÁVROVÁ A., FRANTÍKOVÁ J., BENEŠOVÁ L. *Průvodce náhradní rodinnou péčí.* Praha, 2007. Obecně prospěšná společnost při nadaci Terezy Maxové. Dostupné na:
<<http://www.adopce.com/beta/adopce/brozura.pdf>>
7. DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě.* Praha : Grada, 1995. ISBN 80-7169-192-5.
8. GABRIEL, Z., NOVÁK, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči.* Praha : Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1788-3.
9. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum : základní metody a aplikace.* Praha : Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
10. KOLUCHOVÁ, J. *Osvojení a pěstounská péče.* Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.
11. MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina.* Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1992. ISBN 80-04-25236-2.
12. MATĚJČEK, Z., DYTRYCH Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte.* Praha : Grada Publishing, 2002. ISBN 80-247-0332-7.
13. MATĚJČEK, Z. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny.* Praha : Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.
14. MATĚJČEK, Z. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti.* Praha : Grada Publishing, 1999. ISBN 80-7169-897-0.

15. MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha : Portál, 1994. ISBN 80-85282-83-6.
16. MOTEJL, O. *Rodina a dítě*. Brno : Kancelář veřejného ochránce práv, 2007. ISBN 978-80-254-1750-8.
17. *Náhradní výchova dětí – možnosti a meze : Kolokvium I*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2008. ISBN 978-80-87146-05-7.
18. NOVOTNÁ V., PRŮŠOVÁ L. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha : Linde, 2004. ISBN 80-86131-56-4.
19. PROVAZNÍKOVÁ, H. *Náhradní rodinná péče*. Praha : Česká společnost na ochranu dětí, 2002. ISBN 80-238-9451-X.
20. PROVAZNÍKOVÁ, H. *Psychický vývoj dětí v pěstounské péči*. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 1992. ISBN 80-85529-01-7.
21. RADVANOVÁ, S. *Výchova dětí v náhradní rodinné péči*. Praha, 1980.
22. ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. Brno : Paido, 1998. ISBN 80-85931-48-6.
23. SOBOTKOVÁ, I. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2003. ISBN 80-86552-62-4.
24. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178- 559-8.
25. SOUČKOVÁ, H. *Sdružená zařízení pro péči o dítě v Olomouci : historie a současnost*. Olomouc : Sdružená zařízení pro péči o dítě, 2006. ISBN 80-239-7271-5.
26. VOCILKA, M. *Dětské domovy v České republice*. Praha : Aula, 1999. ISBN 80-902667-6-2.

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

1. <<http://www.firmy.cz/Instituce-a-urady/Samosprava/Krajske-urady>>
2. <<http://www.kr-olomoucky.cz.>>
3. <<http://www.pestouni.cz>>
4. <<http://www.nasedite.cz>>
5. <<http://www.adopce.com>>
6. <<http://isis.unas.cz>>
7. <<http://www.fod.cz>>
8. <<http://www.triada-centrum.cz>>

SEZNAM OSTATNÍCH ZDROJŮ

1. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění předpisů pozdějších,
2. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění předpisů pozdějších,
3. Sdružená zařízení pro péči o dítě v Olomouci – Výroční zpráva za rok 2008,
4. Statistická ročenka Ministerstva práce a sociálních věcí za rok 2007 a 2008.

PŘÍLOHA

Příloha – Seznam kojeneckých ústavů v České republice

Praha
KOJENECKÉ ÚSTAVY: KÚ Praha 4 (Sulická 120, 140 00) KÚ Praha 5 (U včely 176, 150 00) KÚ Praha 10 (Vinohrady, Říčanská 1, 101 00)
Středočeský kraj
KOJENECKÉ ÚSTAVY: KÚ Stránčice (Hrdinů 175, 251 63) KÚ Milovice (Dětská 361, 289 23) KÚ Mladá Boleslav (Kellnerova 565, 293 01) KÚ Kladno (Brjanská 3079, 272 04) KÚ Kolín (Tylova 129, 280 02)
Plzeňský kraj
KOJENECKÉ ÚSTAVY: KÚ Trnová 200 (330 13) KÚ Plzeň, (Na Chmelnicích 6, 323 33)
Královehradecký kraj
KOJENECKÉ ÚSTAVY: KÚ Broumov (TGM 250, 550 01) KÚ Dvůr Králové n/Labem (Zamenhofova 1710, 544 01)
Jihočeský kraj
KOJENECKÉ ÚSTAVY: KÚ Kamenice n/Lipou (V.Nováka 305, 394 70)
Ústecký kraj
KOJENECKÉ ÚSTAVY: KÚ Rumburk (U stadionu 3, 408 01) KÚ Teplice (Vrchlického 19, 415 02) KÚ Most (Husitská 1683, 434 01)

Olomoucký kraj
KOJENECKÉ ÚSTAVY: KÚ Olomouc (Dolní Hejčínská 35, 772 00) KÚ Olomouc (U DD 269, 772 00) KÚ Šumperk (Dolnomlýnská 13, 787 01)
Liberecký kraj
KOJENECKÉ ÚSTAVY: KÚ Liberec, (Husova 91, 460 01) KÚ Liberec, (U Sirotčince 10, 460 01)
Jihomoravský kraj
KOJENECKÉ ÚSTAVY: KÚ Brno, (Hlinky 136/132, 603 00) KÚ Brno,Žabovřesky, (Voroněžská 5, 616 00) KÚ Kyjov (Strážovská 976, 697 33)
Zlínský kraj
KOJENECKÉ ÚSTAVY: KÚ Valašské Meziříčí (Žerotínova 211, 757 01)
Karlovarský kraj
KOJENECKÉ ÚSTAVY: KÚ Aš (ul. Vladivostocká 9, 352 01) KÚ Aš (ul. Neumannova 1273, 352 01) KÚ Karlovy Vary (Zítkova 4, 360 01)
Pardubický kraj
KOJENECKÉ ÚSTAVY: KÚ SVITAVY (U kojeneckého ústavu 2 ,568 02) KÚ Holice (Staroholická 354, 534 01)

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Eva ZDRÁHALOVÁ
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PhDr. Helena Skarupská, Ph.D.
Rok obhajoby:	2010

Název práce:	Problematika náhradní rodinné výchovy a kojenecké ústavy
Název v angličtině:	The issue of surrogate family education and infant constitution
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá jednak osvojením a pěstounskou péčí z historického hlediska, dále pak právními podmínkami osvojení v minulosti. Rovněž se zabývá jednotlivými formami náhradní rodinné péče. Seznamuje nás se zprostředkováním náhradní rodinné péče, od podání žádosti až po převzetí dítěte do péče. Objasňuje také právní rámec této problematiky. Podrobně se věnuje historii vzniku a současné podobě kojeneckého ústavu v Olomouci.
Klíčová slova:	Osvojení, pěstounská péče, dítě, kojenecký ústav
Anotace v angličtině:	My bachelor work deals with both - the process of adoption and foster care from the historical point of view and further on with the legal conditions of adoption in the past. It also deals with the individual forms of substitute family care. This work makes us familiar with the mediation of foster family care from the very moment of placing an application form up to the point of taking over the child into one's care. It also makes clear the legal framework of this problem and it pays close attention to the history of coming into existence as well as the current form of the Infants' Home in Olomouc.
Klíčová slova v angličtině:	Adoption, foster care, child, infant institution
Přílohy vázané v práci:	1 – Seznam kojeneckých ústavů v České republice
Rozsah práce:	63 stran
Jazyk práce:	Český jazyk

